

Департамент культури та взаємозв'язків з громадськістю
Черкаської обласної державної адміністрації

Комунальний заклад «Обласна універсальна
наукова бібліотека імені Тараса Шевченка»
Черкаської обласної ради

Календар пам'ятних дат Черкащини на 2019 рік

Черкаси 2018

УДК 016:908] (477.46)

К17

Укладачі: Л. Т. Демченко
Л. Д. Дядик
О. І. Білецька
В. А. Тищенко

Редактор В. К. Величко

К17 Календар пам'ятних дат Черкащини на 2019 рік / Департамент культури та взаємозв'язків з громадськістю Черкас. облдержадмін., Комун. закл. «Обл. універс. наук. б-ка ім. Тараса Шевченка» Черкас. облради ; [уклад. : Л. Т. Демченко та ін. ; ред. В. К. Величко]. – Черкаси : ОУНБ ім. Тараса Шевченка, 2018. – 84 с.

Видання Черкаської обласної наукової бібліотеки імені Тараса Шевченка «Календар пам'ятних дат Черкащини» виходить щороку. Календар присвячений визначним річницям подій суспільно-політичного, наукового та культурно-мистецького життя Черкащини, які відзначатимуться у 2019 році. До видання ввійшли фактографічні довідки про ювілеї видатних особистостей, імена яких пов'язані з краєм.

Видання адресовано працівникам закладів культури і освіти, краєзнавцям, широкому колу читачів.

УДК 016:908] (477.46)

© Комунальний заклад «Обласна універсальна наукова бібліотека імені Тараса Шевченка»

Від укладача

Довідково-бібліографічне видання «Календар пам'ятних дат Черкащини на ... рік» виходить щорічно, починаючи від 1970 року.

На початку Календаря подається перелік визначних річниць подій суспільно-політичного, наукового та культурно-мистецького життя Черкащини, які відзначатимуться у 2019 році.

До найвагоміших з них (позначених астериском) вміщено фактографічні довідки та бібліографічні списки літератури.

Мета видання – допомогти працівникам закладів культури і освіти, краєзнавцям, журналістам у набутті та поширенні знань з історії рідного краю та про видатних особистостей, імена яких пов'язані з Черкащиною.

*У майбутнє ми входимо,
оглядаючись на минуле
П. Валері*

Пам'ятні дати Черкащини у 2019 році

- 625 років з часу першої літописної згадки про м. Звенигородка (1394).
- 525 років з часу першої письмової згадки про м. Городище (1494).
- 425 років з часу першої письмової згадки про м. Шпола (1594).
- 370 років з часу першої письмової згадки про м. Кам'янка (1649).
- 300 років від дня народження Данила Кушніра (1719–1766), релігійного діяча, який зарахований до лику святих, уродженця с. Мліїв Городищенського району.
- 290 років від дня народження Якова Павловича Козельського (1729–1795), просвітителя, філософа, уродженця с. Келеберда Канівського району.
- 260 років від дня народження Івана (Йосифа) Ільницького (1759–1824), освітнього і релігійного діяча, архімандрита, уродженця с. Білоусівка Драбівського району.
- 240 років від дня народження Йосипа Омеляновича Мохова (чернець ім'я Йоасаф; 1779–1829), священика, філософа, останнього ректора Києво-Могилянської академії, уродженця с. Жовнині Чорнобаївського району.
- 230 років від дня народження Йосипа Михайловича Гладкого (1789–1866), останнього кошового гетьмана Задунайської Січі, уродженця хутора Червонохижинці, поблизу с. Мельники Чорнобаївського району.

- 170 років від дня народження Михайла Юхимовича Філіпченка (1849–1908), фінансиста, вченого-агронома, автора праці «Опис Мошногородищенського маєтку», дитячі роки якого пройшли в м. Городище.
- 160 років від дня народження Вітольда Болеславовича Камінського (1859–1931), лікаря-гідропата, уродженця м. Умань.
- 120 років від дня народження Леоніда Єрофійовича Підгайного (1899–1950), літературознавця, письменника, уродженця с. Яблунів Канівського району.
- 105 років КП «Черкасиводоканал» Черкаської міської ради (1914).
- 40 років Черкаському державному зоопарку (1979).
- 25 років з часу заснування Черкаської обласної краєзнавчої премії імені Михайла Максимовича (1994).

СІЧЕНЬ

- 75 років з часу визволення від фашистських загарбників у 1944 р. міст: Жашкова (6 січня), Кам'янки (10 січня), Шполи (27 січня), Звенигородки (28 січня), Сміли (29 січня), Канева (31 січня).
- 1 – 70 років від дня народження Василя Миколайовича Мельниченка (1949), історика, голови правління Черкаської обласної організації Національної спілки краєзнавців України, професора ЧНУ ім. Богдана Хмельницького.
- 1 – 70 років від дня народження Степана Іларіоновича Горошка (1949), історика, краєзнавця, жителя м. Жашків.
- 7 – 120 років від дня народження Василя Миколайовича Дзюби (1899–1945), борця, циркового артиста, уродженця с. Тарнава Монастирищенського району.
- 7 – 65 років з часу утворення Черкаської області (1954).
- 8 – 140 років від дня народження Степана Васильовича Васильченка (справжнє прізвище – Панасенко; 1879–1932), прозаїка, журналіста, педагога, який учителював у смт Дробиїв та у с. Велика Бурімка Чорнобаївського району.
- 16 – 120 років від дня народження Лесі (Олександри) Сергіївни Кривицької (1899–1983), актриси, народної артистки України, уродженки м. Чигирин.
- 18 – 155 років від дня народження Івана Сидоровича Їжакевича (1864–1962), живописця і графіка, заслуженого діяча мистецтв України, народного художника України, уродженця с. Вишнопіль Тальнівського району.
- 19 – 125 років від дня народження Марка Степановича Терещенка (1894–1982), актора і режисера, заслуженого артиста України, уродженця с. Ковалиха Смілянського району.

- 21 – 135 років від дня народження Григорія Петровича Варавви (псевд. – В. Стеблик; 1884–1937), письменника, художника, громадського діяча, уродженця м. Канів.
- 21 – 100 років від дня народження Максима Лукича Гаптаря (1919–1988), поета, уродженця с. Орловець Городищенського району.*
- 24 січ.-
17 лют. – 75 років з часу Корсунь-Шевченківської битви (1944).
- 27 – 180 років від дня народження Павла Платоновича Чубинського (1839–1884), етнографа, поета, громадського діяча, який у 1870–1973 рр. збирав етнографічні матеріали на Черкащині. Жив у м. Городище.
- 28 – 70 років від дня народження Леоніда Дмитровича Литвиненка (1949), легкоатлета, майстра спорту міжнародного класу, заслуженого майстра спорту, уродженця м. Сміла.
- 31 – 65 років Черкаському обласному радіо (1954).

ЛЮТИЙ

- 75 років з часу визволення від фашистських загарбників у 1944 р. населених пунктів: Городища (10 лютого), Корсунь-Шевченківського (14 лютого), Лисянки (17 лютого).
- 3 – 140 років від дня народження Федора Кіндратовича Боржинського (1879–1919), дипломата, першого посла Української держави на Кубані, уродженця смт Верхнячка Христинівського району.
- 7 – 100 років від дня народження Григорія Григоровича Кулиничя (1919–1998), критика, перекладача, уродженця с. Орловець Городищенського району.

- 12 – 155 років від дня народження Михайла Михайловича Ярового (1864–1940), художника, уродженця с. Мошни Черкаського району.
- 17 – 355 років з дня смерті Івана Богуна (рік народження невідомий–1664), козацького полководця часів Хмельниччини. Керував битвами під Корсунем, Монастирищем, Уманню, Охматовим.
- 17 – 110 років від дня народження Бориса Вікторовича Дзбановського (1909–2000), архітектора, уродженця м. Умань.
- 17 – 50 років від дня народження Сергія Івановича Лифара (1969–2014), капітана АТО, який загинув у районі Савур-Могили на Донбасі, уродженця с. Матусів Шполянського району. У м. Черкаси його ім'ям названо провулок.
- 22 – 80 років від дня народження Віталія Романовича Кулінченка (1939), фахівця у галузі механіки, доктора технічних наук, професора, уродженця м. Умань.
- 25 – 125 років від дня народження Івана Ільковича Шарого (псевд. – Іван Чорний; 1894–1930), військового та політичного діяча, керівника повстанського загону в Холодному Яру у 1920–1923 рр., учасника бою під Крутами, уродженця с. Вереміївка Чернобаївського району.*
- 25 – 90 років від дня народження Степана Павловича Сліпця (1929), архітектора, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, уродженця с. Михайлівка Канівського району.
- 27 – 130 років від дня народження Євгена Семеновича Вирового (псевд. – Є. Малий, Є. Вир; 1889–1945), видавця, культурно-освітнього діяча, уродженця м. Сміла.

- 29 – 75 років від дня народження Володимира Івановича Затулівітра (1944–2003), поета, прозаїка, перекладача, видавця, який жив і похований у с. Бучак Канівського району.

БЕРЕЗЕНЬ

- 80 років Літературно-меморіальному музею Т. Г. Шевченка у с. Шевченкове Звенигородського району (1939).
- 75 років з часу визволення від фашистських загарбників у 1944 році населених пунктів: Маньківки (7 березня), Катеринополя (8 березня), Тального, Христинівки (9 березня), Умані та всієї Черкащини (10 березня).
- 1 – 75 років від дня народження Івана Івановича Івка (1944), вченого, доктора сільськогосподарських наук, уродженця с. Перервинці Драбівського району.
- 2 – 200 років від дня народження Миколи Максимовича Сементовського (1819–1879), історика, письменника, краєзнавця, уродженця с. Іркліїв Чернобаївського району.
- 2 – 100 років від дня народження Федора Івановича Заточного (1919–1999), педагога, краєзнавця, уродженця с. Воронівка Городищенського району.
- 4 – 160 років від дня народження Кесаря Олександровича Білиловського (псевд. – Цезар Білило, Цезарко; 1859–1938), письменника, громадсько-культурного діяча, лікаря, доктора медицини, видавця, уродженця с. Вознесенське Золотоніського району.
- 4 – 70 років від дня народження Григорія Михайловича Голиша (1949), історика, краєзнавця, директора Наукової бібліотеки ім. Михайла Максимовича ЧНУ ім. Богдана Хмельницького.
- 5 берез.-
17 квіт. – 75 років з часу Умансько-Ботошанської операції (1944).

- 7 – 115 років від дня народження Докії Кузьмівни Гуменної (1904–1996), письменниці, дослідниці історії краю, уродженки м. Жашків.
- 7 – 30 років Національному історико-культурному заповіднику «Чигирин» (1989).
- 8 – 75 років від дня народження Івана Петровича Гуріненка (1944–2000), фольклориста, краєзнавця, музейного працівника, уродженця с. Леськи Черкаського району.*
- 9 – 205 років від дня народження Тараса Григоровича Шевченка (1814–1861), українського поета, художника, мислителя, уродженця с. Моринці Звенигородського району.
- 9 – 100 років від дня народження Полікарпа Юхимовича Шабатина (1919–2007), поета, байкаря, уродженця с. Склименці Корсунь-Шевченківського району.*
- 10 – 95 років від дня народження Євдокії Петрівни Кузьменко (1924–1996), заслуженого працівника культури України, колишнього директора Черкаської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Тараса Шевченка.
- 12 – 70 років від дня народження Степана Онисимовича Павленка (1949–2003), письменника, педагога, уродженця с. Легедзине Тальнівського району.
- 17 – 125 років від дня народження Аркадія Семеновича Оканенка (1894–1982), вченого-фізіолога, заслуженого діяча науки України, уродженця м. Сміла.
- 18 – 100 років від дня народження Віктора Калениковича Роєнка (1919–2010), підприємця, громадського діяча, мецената, уродженця с. Антонівка Уманського району.
- 20 – 155 років від дня народження Василя Костянтиновича Липківського (1864–1937), першого митрополита Української

автокефальної православної церкви, уродженця с. Попудня Монастирищенського району.

- 25 – 75 років від дня народження Олександра Йосиповича Тютюнника (1944), краєзнавця, директора Жашківського історичного музею.
- 27 – 355 років з дня смерті Івана Остаповича Виговського (рік народж. невідомий–1664), політичного і військового діяча, гетьмана України, який загинув неподалік смт Лисянка.

КВІТЕНЬ

- 100 років Державному архіву Черкаської області (1919).
- 1 – 210 років від дня народження Миколи Васильовича Гоголя (1809–1852), письменника, ім'я якого пов'язане з Черкащиною.
- 1 – 65 років з часу створення Черкаської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Тараса Шевченка (1954). У 1954–2000 рр. носила ім'я В. В. Маяковського.
- 2 – 165 років від дня народження Юрія Львовича Крамаренка (1854–1927), лікаря, громадського діяча, організатора медичної служби в м. Умань, уродженця с. Мошни Черкаського району.
- 5 – 120 років від дня народження Захара Петровича Шулги (1899–1993), вченого-економіста, доктора економічних наук, професора, уродженця с. Терешки Шполянського району.
- 6 – 160 років від дня народження Миколи Васильовича Левитського (1859–1936), публіциста, фундатора української кооперації, уродженця с. Хмільна Канівського району.*
- 8 – 140 років від дня народження Андрія Миколайовича Ливицького (1879–1954), громадського і політичного діяча, уродженця с. Ліпляве Канівського району.

- 10 – 130 років від дня народження Олександра Олександровича Загородського (1889–1968), генерал-полковника Армії УНР, учасника Першого Зимового походу, уродженця с. Зеленьків Тальнівського району.
- 10 – 75 років від дня народження Василя Олексійовича Гарнати (1944), краєзнавця, культпрацівника, уродженця с. Велика Бурімка Чорнобаївського району.
- 26 – 120 років від дня народження Василя Кириловича Шутя (1899–1982), композитора, диригента, педагога, уродженця м. Золотоноша.
- 28 – 90 років від дня народження Григорія Сидоровича Боковні (1929), різьбяр, заслуженого майстра народної творчості, уродженця м. Черкаси.
- 29 – 30 років від дня народження Миколи Олександровича Калашника (1989–2014), солдата АТО, який загинув на Донбасі, уродженця м. Черкаси. В м. Черкаси його ім'ям названо провулок.
- 30 – 60 років від дня народження Сергія Сергійовича Макєєва (1959), лікаря-радіолога, доктора медичних наук, уродженця м. Черкаси.

ТРАВЕНЬ

- 1 – 430 років з часу заснування м. Чигирин (1589).
- 3 – 200 років від дня народження Миколи Івановича Анненкова (1819–1889), ботаніка, який у 1863–1875 рр. був директором Уманського училища землеробства і парку «Софіївка».
- 9 – 120 років від дня народження Феодосія Миколайовича Мовчанівського (1899–1938), археолога, краєзнавця, уродженця с. Берестівець Уманського району. Був репресований.

- 9 – 90 років від дня народження Юрія Івановича Римаренка (1929–2006), правознавця, історика, філософа, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, лауреата Національної премії України ім. Тараса Шевченка, уродженця м. Черкаси.
- 16 – 125 років від дня народження Петра Петровича Курінного (1894–1972), історика, археолога, етнографа, організатора музейної та пам'яткоохоронної справи, уродженця м. Умань.
- 19 – 30 років з часу відкриття у м. Черкаси Музею «Кобзаря» Т. Г. Шевченка (1989).
- 21 – 120 років від дня народження Михайла Івановича Дорошенка (1899–1986), учасника Української революції 1917–1921 рр., мемуариста, автора спогадів «Стежками Холодноярськими».
- 21 – 100 років від дня народження Олександра Дмитровича Очеретного (1919), прозаїка, драматурга, уродженця с. Танське Уманського району.
- 22 – 80 років від дня народження Зінаїди Панасівни Тарахан-Берези (1939), шевченкознавця, краєзнавця, заслуженого працівника культури України, почесного громадянина м. Кнів.
- 25 – 45 років Черкаському художньо-технічному коледжу (1974).
- 26 – 80 років від дня народження Юрія Петровича Кунченка (1939–2006), вченого, винахідника, академіка, колишнього викладача Черкаського державного технологічного університету.
- 27 – 160 років від дня народження Панаса Карповича Саксаганського (справжнє прізвище – Тобілевич; 1859–1940), актора і режисера, який у 1896, 1897, 1907 рр. був на гастролях в м. Умань та м. Черкаси.

ЧЕРВЕНЬ

- 370 років з часу утворення Української козацької держави і визнання м. Чигирин її столицею (1649).
- 3 – 100 років від дня народження Івана Кіндратовича Лутака (1919–2009), колишнього очільника Черкаської області, почесного громадянина Черкащини.*
- 9 – 875 років Канівському Георгіївському (Успенському) собору (1144).
- 9 – 80 років від дня народження Ольги Петрівни Павловської (1939–2002), колишньої солістки Черкаського академічного заслуженого українського народного хору, народної артистки України, почесного громадянина міста Черкаси.
- 12 – 125 років від дня народження Андрія Івановича Глуківського (1894–1927), військового і громадського діяча, сотника Армії УНР, уродженця м. Сміла.
- 18 – 240 років Лебединському Свято-Миколаївському жіночому монастирю (1779), Шполянський район.
- 18 – 80 років Музею Тараса Шевченка у м. Канів (1939).
- 21 – 150 років від дня народження Федора Павловича Матушевського (1869–1919), літературознавця, громадського та політичного діяча, уродженця м. Сміла.*
- 26 – 70 років від дня народження Василя Петровича Магальяса (1949), живописця, графіка, педагога, заслуженого діяча мистецтв України, уродженця с. Легедзине Тальнівського району.
- 30 – 70 років від дня народження Петра Івановича Гончара (1949), художника-монументаліста, музезознавця, уродженця с. Лип'янка Шполянського району.

ЛИПЕНЬ

- 425 років з часу повстання селян під керівництвом Северина Наливайка (1594).
- 1 – 80 років від дня народження Сергія Луковича Носаня (1939), письменника, заслуженого діяча мистецтв України, жителя м. Черкаси.
- 1 – 25 років з часу утворення державного історико-культурного заповідника «Трахтемирів» (1994).
- 4 – 90 років від дня народження Олександри Степанівни Головки (1929), майстрині художньої вишивки, уродженки с. Тимченки Чорнобаївського району, жительки м. Черкаси.
- 8 – 70 років від дня народження Світлани Павлівни Кучеренко (1949), актриси, народної артистки України, уродженки с. Бобриця Канівського району.
- 10 – 80 років від дня народження Аліма Івановича Ситника (1939–2008), режисера, колишнього художнього керівника Черкаського академічного обласного музично-драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка.
- 11 – 120 років з часу заснування першої публічної бібліотеки в м. Черкаси (1899). З 2000 року – Комунальний заклад «Черкаська обласна універсальна наукова бібліотека імені Тараса Шевченка» Черкаської обласної ради.
- 20 – 110 років від дня народження Миколи Пимоновича Базилівського (1909–1993), літературознавця, театрознавця, публіциста, уродженця м. Чигирин.
- 21 – 70 років від дня народження Ольги Петрівни Павленко (1949), педагога, поетеси, прозаїка, жительки с. Бабанка Уманського району.

- 22 – 90 років від дня народження Володимира Захаровича Довганя (1929–2006), кінорежисера, сценариста, заслуженого діяча мистецтв України, уродженця м. Сміла; дитячі роки провів у м. Корсунь-Шевченківський.
- 24 – 125 років від дня народження Бориса Дмитровича Крупницького (1894–1956), історика, професора, уродженця с. Медведівка Чигиринського району.*
- 25 – 125 років від дня народження Ганни Василівни Закревської (1894–1974), вченого-геолога, уродженки с. Келеберда Канівського району.
- 27 – 100 років від дня народження Андрія Івановича Химка (справжнє прізвище – Хименко; 1919–1991), письменника, колишнього жителя м. Черкаси, уродженця с. Адамівка Чигиринського району.*
- 31 – 100 років від дня народження Олександра Айзиковича Лінкова (1919–2002), архітектора, уродженця м. Черкаси.
- 31 – 70 років від дня народження Станіслава Михайловича Адаменка (1949), архітектора, народного художника України, уродженця с. Поташ Тальнівського району.

СЕРПЕНЬ

- 155 років з часу створення фінансової установи Перший Черкаський міський громадський банк (1864), який містився у будівлі редакції газети «Черкаський край».
- 3 – 135 років з часу заснування першого народного музею Т. Г. Шевченка у м. Канів «Тарасова світлиця» (1884), відновленого у 1991 році.
- 3 – 50 років від дня народження Бориса Борисовича Юхна (1969), журналіста, краєзнавця, жителя м. Черкаси.

- 5 – 90 років від дня народження Олександра Семеновича Зайця (1927–2011), вченого-економіста, доктора економічних наук, народного депутата України 1-го скликання, уродженця с. Кочубіївка Уманського району.
- 5 – 60 років від дня народження Людмили Іванівни Ромащенко (1959), літературознавця, доктора філології, професора Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького.
- 8 – 175 років з часу заснування Уманського національного університету садівництва (1844).
- 8 – 75 років від дня народження Валентини Федорівни Кузьменко-Волошиної (1944), художниці, поетеси, жительки м. Черкаси.*
- 10 – 80 років від дня народження Мирослава Федоровича Мицика (1939–1965), поета, фольклориста, краєзнавця, журналіста, уродженця с. Вишнопіль Тальнівського району.
- 11 – 140 років від дня народження Каленика (Каленя) Мефодійовича Терещенка (1879–1969), скульптора, уродженця с. Попівка Звенигородського району.
- 11 – 70 років від дня народження Сергія Миколайовича Лукіна (1949), фізика, доктора фізико-математичних наук, уродженця м. Черкаси.
- 12 – 135 років від дня народження Давида Рафаїловича Бергельсона (1884–1952), єврейського письменника, драматурга, уродженця с. Сарни Монастирищенського району. Був репресований.
- 19 – 70 років від дня народження Тамари Степанівни Костецької (1949), поетеси, перекладача, уродженки с. Заліське Тальнівського району.

- 20 – 100 років від дня народження Олександра Олександровича Березовського (1919–2015), архівіста, краєзнавця, колишнього жителя м. Черкаси.
- 20 – 65 років з часу відкриття Черкаської обласної лікарні (1954).
- 21 – 80 років від дня народження Валентина Михайловича Луценка (1939), балетмейстера, керівника народного ансамблю танцю «Черкащанка» ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, заслуженого працівника культури України.
- 24 – 110 років від дня народження Сусанни Василівни Коваль (1909–1978), актриси, заслуженої артистки України, уродженки с. Козацьке Звенигородського району.
- 30 – 90 років від дня народження Ігоря Марковича Росоховатського (1929–2015), письменника-фантаста, сценариста, уродженця м. Шпола.

ВЕРЕСЕНЬ

- 90 років Державному підприємству «Черкаське лісове господарство» (1929).
- 4 – 135 років Смілянському коледжу харчових технологій Національного університету харчових технологій (1884).
- 4 – 90 років від дня народження Василя Романовича Назаренка (1929), вченого, винахідника, літератора, уродженця с. Бойківщина Драбівського району.
- 6 – 70 років від дня народження Ярослава Микитовича Корнієнка (1949), фахівця у галузі хімічних технологій, доктора технічних наук, професора, уродженця смт Верхнячка Христинівського району.

- 8 – 80 років від дня народження Вільяма Михайловича Задорського (1939), хіміка-еколога, доктора технічних наук, професора, уродженця м. Тальне.
- 9 – 250 років від дня народження Івана Петровича Котляревського (1769–1838), письменника, поета, драматурга, громадського діяча, ім'я якого пов'язане з Черкащиною.*
- 9 – 55 років від дня народження Валентини Михайлівни Коваленко (1964), поетеси, прозаїка, літературознавця, громадсько-політичного і державного діяча, уродженки с. Самгородок Смілянського району, жительки с. Білозір'я Черкаського району.
- 10 – 90 років від дня народження Олени Марківни Годованюк (1929), архітектора, реставратора, уродженки м. Умань.
- 13 – 60 років від дня народження Миколи Миколайовича Щербини (1959–2016), педагога, історика, почесного краєзнавця України, колишнього жителя м. Черкаси.
- 14 – 160 років від дня народження Тадеуша-Стефана Францовича Зелінського (псевд. – Тадей; 1859–1944), польського філолога-мовознавця, історика античності, уродженця с. Скрипчинці Корсунь-Шевченківського району.
- 15 – 215 років від дня народження Михайла Олександровича Максимовича (1804–1873), історика, філолога, етнографа, уродженця хутора Тимківщина, тепер с. Богуславець Золотоніського району. У 1841–1873 рр. жив на хуторі Михайлова Гора, тепер с. Прохорівка Канівського району.
- 21 – 330 років з часу першої письмової згадки про смт Дабрів (1689).
- 22 – 110 років від дня народження Іллі Марковича Кружкова (1909–1974), живописця, графіка, заслуженого діяча мистецтв України, уродженця м. Умань.

- 23 – 100 років від дня народження Семена Васильовича Савченка (1919–2010), поета, гумориста, уродженця і колишнього жителя с. Вереміївка Чернобаївського району.*
- 23 – 45 років від дня народження Олексія Анатолійовича Панченка (1974–2015), солдата АТО, який загинув, захищаючи Донецький аеропорт, уродженця м. Черкаси. В м. Черкаси його ім'ям названо вулицю.
- 25 – 215 років від дня народження Міхала Грабовського (псевд. – Едвард Тарша; 1804–1863), польського письменника, публіциста, який навчався в м. Умань.
- 26 – 110 років від дня народження Івана Павловича Шаповала (1909–рік смерті невідомий), скульптора, уродженця с. Павлівщина Драбівського району.
- 29 – 145 років від дня народження Володимира Федоровича Дурдуківського (1874–1938), педагога, публіциста, критика, уродженця с. Пединівка Звенигородського району. Був репресований.

ЖОВТЕНЬ

- 235 років від дня народження Павла Петровича Канівецького (1784–рік смерті невідомий), доктора філософії, педагога, уродженця с. Деньги Золотоніського району.
- 1 – 125 років від дня народження Романа Андрійовича Гуцала (1894–1938), прозаїка, громадського діяча, який працював у м. Монастирище та на Уманщині. Був репресований.
- 1 – 75 років від дня народження Івана Івановича Бондаря (1944), народного художника України, професора кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, жителя с. Мошни Черкаського району.

- 4 – 80 років від дня народження Станіслава Сергійовича Зінчука (1939–2010), поета, перекладача, лауреата премії ім. І. Огієнка, уродженця с. Орадівка Христинівського району.
- 7 – 150 років від дня народження Григорія Кононовича Дядченка (1869–1921), художника, уродженця с. Шевченкове Звенигородського району.
- 7 – 90 років від дня народження Бориса Андрійовича Деркача (1929–2007), літературознавця, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, уродженця с. Нехайки Драбівського району.
- 8 – 75 років від дня народження Миколи Полікарповича Куліша (1944), вченого-фізика, доктора фізико-математичних наук, професора, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки, уродженця с. Іваньки Маньківського району.
- 10 – 130 років від дня народження Михайла Опанасовича Драй-Хмари (справжнє прізвище – Драй; 1889–1939), поета, літературознавця, перекладача, уродженця с. Малі Канівці Чорнобаївського району. Був репресований.
- 10 – 100 років від дня народження Василя Сильвестровича Царенка (1919–2006), педагога, краєзнавця, організатора Народного краєзнавчого музею у с. Сагунівка Черкаського району.
- 10 – 70 років від дня народження Михайла Григоровича Василенка (1949), поета, перекладача, уродженця с. Драбівці Золотоніського району.
- 11 – 130 років від дня народження Миколи Андрійовича Борисова (1889–1937), прозаїка, поета, журналіста, уродженця м. Черкаси. Був репресований.
- 16 – 155 років від дня народження Сергія Павловича Шелухіна (псевд. – С. Павленко; 1864–1938), вченого-історика, юриста,

громадського і політичного діяча, письменника, уродженця с. Деньги Золотоніського району.

- 27 – 100 років від дня народження Олександра Сергійовича Дяченка (1919–1984), літературознавця, перекладача, уродженця с. Кичинці Корсунь-Шевченківського району.
- 27 – 75 років від дня народження Раїси Василівни Танани (1944), шевченкознавця, заслуженого працівника культури України, жительки м. Канів.
- 28 – 130 років від дня народження Бориса Федоровича Барвінського (1889–1980), підполковника Армії УНР, уродженця с. Грищинці Канівського району.
- 30 – 120 років від дня народження Пелагеї Луківни Шульги (1899–1986), вченого-геолога, уродженки с. В'язівка Городищенського району.
- 30 – 110 років від дня народження Раїси Львівни Троянker (1909–1945), поетеси, уродженки м. Умань.

ЛИСТОПАД

- 130 років від дня народження Станіслави Корвін-Шимановської (1889–1938), співачки, педагога, сестри К. Шимановського, уродженки с. Тимошівка Кам'янського району.
- 1 – 80 років від дня народження Федора Миколайовича Стригуна (1939), актора, режисера, народного артиста України, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, уродженця с. Томашівка Уманського району.
- 1 – 60 років з часу затоплення сіл Черкащини водами Кременчуцького водосховища (1959).
- 1 – 40 років Черкаському Будинку торгівлі (1979).

- 5 – 90 років від дня народження Ігоря Олександровича Дзеверіна (1929–2001), літературознавця, академіка НАН України, уродженця смт Драбів.
- 7 – 120 років від дня народження Миколи Федоровича Комарницького (1899–1984), педагога, журналіста, краєзнавця, бібліографа, колишнього жителя м. Умань.
- 7 – 110 років від дня народження Івана Кириловича Маловічка (1909–1937), поета, прозаїка, уродженця с. Верещаки Лисянського району. Був репресований.
- 10 – 110 років від дня народження Івана Терентійовича Семиволоса (1909–1943), поета, уродженця с. Квітки Корсунь-Шевченківського району. Був репресований.
- 11 – 100 років від дня народження Ольги Яківни Кусенко (1919–1997), актриси, народної артистки України, уродженки м. Канів.*
- 11 – 90 років від дня народження Василя Дем'яновича Шпака (1929–2012), майстра декоративного мистецтва, уродженця с. Чеснівка Лисянського району.
- 16 – 80 років від дня народження Анатолія Трохимовича Барчука (1939–2015), кіноактора, народного артиста України, уродженця с. Бабанка Уманського району.
- 17 – 75 років від дня народження Михайла Тадейовича Мартинюка (1944), вченого-фізика, професора, колишнього ректора Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.
- 20 – 150 років від дня народження Михайла Миколайовича Марковського (1869–1947), літературознавця, уродженця с. Ксаверове Гордищенського району.

- 21 – 50 років від дня народження Віталія Миколайовича Вергая (1969–2015), солдата АТО, який загинув на Донбасі. В м. Черкаси його ім'ям названо вулицю.
- 22 – 80 років від дня народження Григорія Павловича Білоуса (1939–2011), письменника, заслуженого працівника культури України, колишнього жителя м. Черкаси.
- 24 – 100 років від дня народження Петра Логвиновича Варгатюка (1919–2000), вченого-історика, доктора історичних наук, професора, уродженця с. Берестівець Уманського району.
- 26 – 110 років від дня народження Олександра Степановича Левади (справжнє прізвище – Косяк-Левада; 1909–1995), письменника, сценариста, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, уродженця с. Кривчунка Жашківського району.
- 27 – 135 років від дня народження Миколи Івановича Радзівського (1884–1965), композитора, заслуженого артиста України, уродженця смт Єрки Катеринопільського району.
- 27 – 125 років від дня народження Івана Івановича Падалки (1894–1937), художника, уродженця с. Жорнокльови Драбівського району. Був репресований.
- 29 – 120 років від дня народження Езри Йосиповича Фінінберга (1899–1946), єврейського поета, перекладача, уродженця м. Умань.

ГРУДЕНЬ

- 1 – 120 років від дня народження Василя Івановича Овчаренка (1899–1978), актора і режисера, народного артиста України, уродженця с. Драбівці Золотоніського району.
- 1 – 70 років від дня народження Віктора Григоровича Лисанюка (1949), фахівця в галузі плідівництва, доктора

сільськогосподарських наук, уродженця с. Сабадаш Жашківського району.

- 4 – 80 років від дня народження Антанаса Аугустиновича Петраускаса (1939), колишнього директора Черкаської обласної філармонії, заслуженого працівника культури України.
- 6 – 100 років з початку Першого Зимового походу Армії УНР, який охопив майже всі райони сучасної Черкаської області (1919).*
- 8 – 100 років від дня народження Катерини Логвинівни Ющенко (дівоче прізвище – Рвачова; 1919–2001), вченого-математика, заслуженого діяча науки України, уродженки м. Чигирин.*
- 9 – 30 років з часу утворення Черкаського обласного краєзнавчого товариства (1989). Від 2008 р. – Черкаська обласна організація Національної спілки краєзнавців України.
- 9 – 70 років від дня народження Михайла Степановича Панзюка (1949), композитора, заслуженого працівника культури України, почесного громадянина м. Ватутіне Звенигородського району.
- 13 – 155 років від дня народження Віктора Петровича Зелінського (1864–1940), генерал-полковника Армії УНР, уродженця с. Петраківка Катеринопільського району.
- 18 – 60 років від дня народження Наталії Володимирівни Горішної (1959), поетеси, перекладача, жительки м. Черкаси.
- 19 – 100 років від дня народження Миколи Васильовича Затовського (1919), вченого-електроенергетика, уродженця с. Паланка Уманського району.
- 20 – 120 років від дня народження Євгена Антоновича Слабченка (псевд. – Ежен Деслав; 1899–1966), кінорежисера, сценариста, уродженця с. Таганча Канівського району.

- 20 – 90 років від дня народження Павла Петровича Соси (1929–2000), краєзнавця, заслуженого працівника культури України, колишнього жителя м. Черкаси, уродженця с. Жовніне Чернобаївського району.*
- 21 – 150 років від дня народження Василя Григоровича Петрушевського (1869–рік смерті невідомий), науковця, композитора, хормейстера, уродженця с. Косарі Кам'янського району.
- 28 – 125 років від дня народження Іллі Львовича Майзеліса (1894–1978), шахіста, перекладача, уродженця м. Умань.



21 січня
100 років від дня народження
поета
М. Л. Гаптаря
(21.01.1919–02.09.1988)

На дух високий, віщі прапори,
На людяність високу і всесильну,
На право називатись батьком й сином
Мене народ навек благословив.
Максим Гаптар¹

Покликання кожного поета – дарувати людям тепло своєї душі, а творчістю пробуджувати кращі почуття, зводити в людських душах храми. Цю високу місію і нині виконує поезія Максима Лукича Гаптаря.

Поет народився 21 січня 1919 р. у селі Орловець Городищенського району. З дитинства захоплювався малюванням та ботанікою. Закінчив школу у рідному селі та вступив на навчання до Українського фармацевтичного інституту. Працював асистентом сільської аптеки.

Доля цій світлій, сонячній, безмежно добрій людині (таким М. Л. Гаптар запам'ятався рідним, близьким та всім, хто його знав) відвела немало випробувань. Ще в юності, маючи неабиякий хист до малювання, Максим Лукич мріяв стати художником. Та 1939 року сталось горе: юний третьокурсник втратив зір... Був змушений припинити навчання, розлучився з малюванням. Але потяг до творчості ніколи не залишав його. Душа прагнула єднання зі світом – з його красою, неспокоєм, боротьбою. І могутнім засобом такого єднання стала поезія.

Перші вірші Максима Гаптаря побачили світ 1961 року, а перша поетична збірка з символічною назвою «Світло» вийшла 1972 року на 54-му році життя автора.

*Похилилися віти,
спохмурніли поля.
Сонце гріє скупіше,
і холоне земля.*

¹ Гаптар М. На дух високий : [вірш] / Максим Гаптар // Гаптар М. Неспокій : вірші. – Київ, 1977. – С. 40.

*І все далі, все далі
ключ гусей поспіша,
а осінній печалі
непідвладна душа.*

Щирість, задушевність, довіра до читача – ось що притаманне поетові. Письменник Леонід Первомайський чітко висловив головне: «Поезії Максима Гаптаря підкупляють простотою і щирістю... Творчість для нього – не розвага, не примха, а необхідність, – тільки через поезію він може виявити свою людську сутність». А письменник Віталій Москаленко зазначав, що «значну частину поезій просто хочеться проспівати, так добре вони організовані у ритмо-мелодійному плані».

Наступна збірка «Неспокій» надійшла до читачів у 1977 році. До неї входять вірші про рідний край, про молодецьке натхнення і неспокійну працю.

Третя збірка «На ясен день» вийшла 1982 року. Образність поета густа і конкретна, його вірші – саме життя, сама правда в усій вагомості. А ще було очевидно, що Максим Гаптар – людина міцна духом, безмежно віддана поезії.

У тому, що Максим Лукич міг плідно творчо працювати, величезна заслуга його дружини Паші Федорівни. Без її самопожертви, безмежної турботи і всебічної підтримки поет просто не зміг би вижити. Вона стала і його музою, і янголом-охоронцем. Вони дали життя і виростили достойними людьми трьох синів і двох доньок. Паша Федорівна багато років працювала у сільській бібліотеці, де любив бувати і Максим Лукич. Поет брав активну участь у громадському житті села. Довгий час був депутатом сільської ради, часто виступав перед односельцями.

Максим Гаптар завжди був щирим і відкритим до людей. Товаришував з такими відомими літераторами як: Іван Ле, Леонід Первомайський, Михайло Масло, Микола Негода. Коли в гостинній хаті Гаптарів бував поет Василь Симоненко, то казав, що тут «такої води нап'єшся – відразу віршами заговориш».

В останній рік життя Максима Гаптаря вийшла його збірка «Осінні птахи». Віталій Москаленко пише, що «у книжці підсумовуються усі попередні творчі шукання людини з багатим життєвим досвідом. На прикладі цього поета ще раз переконаєшся в тому, що творчість – це безперервний рух, щоденний, щохвилиний труд почуттів на безкрай життєвій ниві. Якщо уявити графічну лінію, по якій ішов розвиток поетичної індивідуальності М. Гаптаря, то це була б різко окреслена парабола, яка засвідчила б його жагу до всебічного й глибокого проникнення у саме єство людського буття. Поет висловлює свої думки здебільшого через зображення деталей, неначе випикує образи тонкими

мазками. Це, в основному, властиво і для його попередніх книжок. Але якщо, скажімо, у збірці «На ясен день» у роздумах про щастя жити й працювати на рідній землі, кохати, милуватися природою, переважали оптимістичні почуття, то в останній книжці акценти зміщено в бік елегійності».

Помер Максим Лукич 2 вересня 1988 року. Його творчість близька усім, хто любить рідний край і шанує поетичне слово. Він залишив достойний слід на землі, увічнівшись у своїх дітях і творчій спадщині.

ЛІТЕРАТУРА:

Твори М. Л. Гаптаря

Осінні птахи : поезії / Максим Гаптар. – Київ : Рад. письменник, 1988. – 79 с.

На ясен день : поезії / Максим Гаптар. – Дніпропетровськ : Промінь, 1982. – 38 с.

Неспокій : вірші / Максим Гаптар. – Київ : Рад. письменник, 1977. – 82 с.

Світло : поезії / Максим Гаптар ; передм. М. Первомайського. – Київ : Рад. письменник, 1972. – 38 с.

Про М. Л. Гаптаря

Чос, В. Г. Максим Гаптар / Володимир Чос // Чос В. Г. Орловець – історія і люди. – Черкаси, 2016. – С. 182–185.

Максим Гаптар // Криничка : антол. творів письменників Черкащини для дітей та юнацтва : у 2 т. – Черкаси, 2009. – Т. 1. – С. 194–196.

Захарченко, В. Про Максима Гаптаря / Василь Захарченко // Холодний Яр. – Черкаси, 2008. – № 2. – С. 171–175.

Мельник, М. В. Поет із Орловця / М. В. Мельник // Люди і долі. – Черкаси, 2001. – С. 92–93.

Нікітенко, В. Слово людям дарував / Вадим Нікітенко // Вісн. Городищини. – 2009. – 20 січ. (№ 4). – С. 2.

Негода, М. Джерело світла : до 75-річчя Максима Гаптаря / Микола Негода // Село і Люди. – 1994. – Січ. (№ 5). – С. 6.



25 лютого
125 років від дня народження
військового і політичного діяча
І. І. Шарого
(25.02.1894–25.02.1930)

Побідно упасти за
рідний край, за нашу
замучену довгою неволею
Україну, – ось чому ми
взялися за мушкети і рушили
в похід...

Іван Шарий¹

Іван Ількович Шарий – український політичний діяч, учасник бою під Крутами, керівник повстанського загону в Холодному Яру у 1920–1923 рр., нащадок старовинного роду козаків-запорозжців. Народився 25 лютого 1894 року в родині Ілька та Теодори (родички письменника І. Котляревського) Шарих, у с.Вереміївка Чорнобаївського району. Ще під час навчання в Київському університеті Св. Володимира, як активний учасник «Студентської громади», переслідувався московським царатом за участь у страйках та національному русі. Коли зависла загроза над столицею УНР у 1918 р., Іван Шарий став співорганізатором Студентського Куреня. Учасник бою під Крутами Іван Лоський на еміграції пізніше згадуватиме, що коли Курінь вирушив на фронт, найвеселіше було у тому кутку залізничного вагона-«теплушки», де їхав Шарий : вереміївець грав на сопілці, співав разом з друзями, розповідав анекдоти – так, наче на прогулянку їхав, а не до бою...Збереглися рядки вірша, написаного в той час Шарим:

*Дай руку, мій вітре крилатий,
І вірного друга забудь.
Брати мої б'ються за волю
І в військо до себе зовуть...*

У пеклі тієї битви він уцілів: через два місяці, у квітні 1918-го саме стаття, написана Іваном Шарим для часопису «Народна справа», стане одним з

¹ Шарий І. Січовики під Крутами [Електронний ресурс] : [сайт] / Іван Шарий // Пам'ятай про Крути : молодіжна компанія. – Текст. дані. – Режим доступу : <http://kruty.org.ua/spogady/53--g-g> (дата звернення : 11.03.2018). – Назва з екрану.

перших письмових свідчень про героїство, проявлене юними українцями у битві проти вдесяток разів чисельнішого ворога. Пізніше Іван Шарий був делегований партією соціалістів-революціонерів до Трудового Конгресу України – вищого тимчасового законодавчого органу УНР часів Директорії. Не склав зброї і після окупації України більшовиками – у 1920–23 рр. Шарий командує одним із повстанських загонів Холодного Яру. В той час всі знають його, як отамана Івана Чорного.

Очевидно, псевдонім уберег його на деякий час від репресій : після виходу з підпілля І. Шарий зумів легалізуватися, причому під власним прізвищем – минуле отамана «Чорного» залишилося в тіні для нишпорок ЧК й НКВД.

І. І. Шарий вчителював спочатку у рідній Вереміївці, а потім у Києві, викладав українську мову й літературу. Навіть став директором Київського будинку вчених, хоча в жодній анкеті не приховував, що в часи Центральної Ради працював у Генеральному управлінні освіти УНР.

Зі спогадів Лілеї Волянської: «Мій дід Іван Шарий, з тих небагатьох, кому випало повернутися з-під Крут...Потім учителював у рідному селі Вереміївці..., згодом перебрався до Києва, прилучився до здавна омріяної роботи. 1929 року його арештували. За мурами ГПУ на той час уже прискіпливо вивчалися особисті справи, насамперед національної інтелігенції».

Час розправи настав у 1929 році. Вченого, який вже давно жив і працював у Києві, заарештували, звинувачуючи в організації опору колективізації на селі та приналежності до Спілки Визволення України. На допитах йому пригадали все, що він говорив хорошого про незалежну УНР і нехорошого про радянську владу. Зі свідчень колишнього односельчанина М. Озірського: «В означеній школі колишній петлюрівський діяч І. Шарий, котрий викладав у нас історію України та суспільствознавство, прищеплював нам любов до козацтва, вихваляв колишніх отаманів. Учні читали книжку А. Кащенко «Оповідання про славне Військо Запорозьке низове». Гурток організував учитель Шарий...».

Свідчили, що Шарий – запеклий шовініст, але хитро маскувався, що учні, не досить політично зрілі, цього не розгледіли, а партійної сили в школі не було. Але ж ніхто не прохопився й словом, що вигаданий ГПУ «Гурток визволення України» – насправді був «Гурток читців», або ж – художньої самодіяльності. Через чверть століття про це розкажуть учні Вереміївської школи. Ставили «Наталку Полтавку», «Запорожця», читали вірші, співали пісні, Іван Шарий грав на флейті, підохочував дітей до книжок. Від'їжджаючи з села, подарував школі чимало книжок зі своєї бібліотеки. І не «ворожу літературу», а твори Шевченка, Франка, Блакитного, Пушкіна...

За кілька місяців, згадували рідні, що навідували його в тюрмі, він геть посивів, маючи лише тридцять п'ять років... Іван Шарий просить викликати членів сільської ради, Кременчуцької окружної ради, до яких був обраний і скільки зробив корисного на ниві освіти й культури. Та де йому знати, що саме з постанови Вереміївської сільської ради й розпочалася його Голгофа. Не сподівався, що сільська рада постановила: відкликати І. І. Шарого з посади в Києві як антирадянського елемента, засудити «шарівщину», що лишила в селі тяжку спадщину. Серед звинувачень йому було й таке: на уроці історії України він розповів учням широковідомий тоді факт мужнього поведження Президента УНР Михайла Грушевського під час розгону німцями Центральної Ради, якому сам був свідком. Судили разом з односельцями Гончаром, Душейком, Котляревським, Котелівцем, Гаркушею, Безрукавим, Казидубом, Чубом... Хлопців з козацького села розкидали по концтаборах Далекої Півночі й Сибіру. Іван Ількович Шарий 25 лютого 1930 року був розстріляний. Навіть його стареньких батьків Ілька і Теодору відправили на Соловки. 1957 року «Справу № 242» ретельно переглянуто, Шарий та інші, як значиться, реабілітовані. Наголошено, що за малолітством вони не могли активно боротися проти революції.

Іван Шарий загинув у розквіті життя, все ж встиг зробити чимало для України, посіяти добрі зерна.

ЛІТЕРАТУРА:

Звенигора, Я. Після Крут став холоднораським отаманом Чорним / Ярослав Звенигора // Вечірні Черкаси. – 2017. – 1 лют. (№ 5). – С. 11.

Кирилюк, В. Справа № 242 І. Шарий та інші / В. Кирилюк // Літ. Україна. – 1993. – 30 верес. (№ 39). – С. 2.

Швед, О. Серед героїв Крут були й черкащани [Електронний ресурс] : [сайт] / Оксана Швед // Вичерпно : інформ. вид. Черкащини. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://vycherpno.c.k.ua/sered-geroiv-krut-buli-j-cherkashhani/> (дата звернення: 06.03.2018). – Назва з екрану.

Шарий, І. Січовики під Крутами [Електронний ресурс] : [сайт] / Іван Шарий // Вереміївська школа. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://verschool.ho.ua/history/vidomi/kryt.php> (дата звернення: 10.03.2018). – Назва з екрану.



8 березня
75 років від дня народження
краєзнавця
І. П. Гуріненка
(08.03.1944–31.08.2000)

Гуріненко Іван Петрович – людина багатоганна й неординарна, краєзнавець із великої літери, справжній патріот своєї малої батьківщини, постать широко відома серед археологів та краєзнавців, які працювали на Черкащині у 70–90-х роках минулого століття. Ще в дитинстві він зацікавився археологічними пошуками, а вже в дорослому віці 36 років свого життя віддав справі краєзнавства та військово-патріотичного виховання молоді.

Народився Іван Гуріненко у с. Леськи Черкаського району 8 березня 1944 р. Навчався в Леськівській середній школі. Вчився добре. Любив історію та українську літературу. У 1957 році, ще до заповнення Кременчуцького водосховища, у Леськах працювала археологічна експедиція, очолювана Ю. В. Кухаренком. 13-річний школяр Іван Гуріненко став добровільним помічником археологів.

Після закінчення восьми класів (у 1962 році) Іван Гуріненко починає трудове життя робітником Черкаського консервного комбінату. Водночас відвідує і вечірню школу в Леськах. Атестат за 11 класів отримав у 1965 році. У 1965–1966 роках навчався у Мліївській однорічній сільськогосподарській школі за спеціальністю плодоовочівник-агроном. Так він уперше потрапив на Городищину, яку полюбив, як свою другу домівку, де й прожив більшу частину свого життя.

Із середини 1960-х років Іван Гуріненко проявив себе активним дослідником краю. Він – людина різнобічних краєзнавчих інтересів: етнограф, фольклорист, топоніміст, пошуковець, археолог-аматор, громадський дописувач до районних, обласних, республіканських і навіть всесоюзних періодичних видань та програм радіомовлення.

У 1967–1969 роках Іван Петрович працює за фахом у радгоспі «Виноградний» «Кримрадгоспвінтресту» у Кримській області. Проте інтерес до історії, краєзнавства переважив, і майбутній агроном став музейним працівником. У травні 1969 року Іван Гуріненко був зарахований на посаду екскурсовода Городищенського народного музею, філіалу Музею історії Корсунь-Шевченківської битви. Пізніше він отримав самостійний статус –

літературно-меморіальний музей С. С. Гулака-Артемовського. Іван Гуріненко також співпрацював з музеєм історії Городищенського радгоспу-технікуму (1977 р.).

У с. Орловець, де краєзнавець працював і проживав, відкрив і обстежив десятки різночасових поселень. Дослідник почав тісну співпрацю з Черкаським обласним краєзнавчим музеєм (ЧОКМ) та Інститутом археології АН УРСР (тепер ІА НАНУ). 1977 року виходить спільна з Д. Я. Телегіним стаття «Археологічні розвідки в околицях с. Орловець на Черкащині».

Влітку 1977 р. археолог Є. В. Максимов попросив співробітників Черкаського музею відвідати І. П. Гуріненка в с. Орловець і взяти зразки підйомного матеріалу з поселення в урочищах Гуневе та Мазовецьке, яке відкрив Іван Петрович і визначив його як зарубинецьке. Відкриття поселення, а згодом Орловецького куща поселень зарубинецької культури – важливий внесок дослідника в археологічну науку.

У 1976 році Іван Гуріненко робить спробу повернутися до роботи за основним фахом і влаштовується лаборантом до Мліївської дослідної станції садівництва імені Л. П. Симиренка. Однак пропрацював там лише один рік.

Наступний етап діяльності І. Гуріненка пов'язаний з роботою в музеї клубу станції Цвіткове. У цей час він проживав на хуторі Ленінський у с. Носачів Смілянського району і здійснював розвідки у Смілянському, Городищенському та Шполянському районах.

У 1984 році Іван Петрович переїхав до с. Вільшана Городищенського району, де жив і працював протягом наступних 16 років у Вільшанському краєзнавчому музеї. У 1992 році музей стає філіалом Державного заповідника «Батьківщина Тараса Шевченка», а Івана Гуріненка зараховано на посаду старшого наукового працівника відділу охорони пам'яток. Із 1996 року – завідувач відділу «Музей історії с. Вільшана». Так до кінця свого життя він був фактично директором Вільшанського селищного краєзнавчого музею.

Працюючи у Вільшанському музеї, продовжував цікавитися етнографією та топонімією, вів гуртки у школі, проводив із школярами археологічні розвідки, писав краєзнавчі статті до районної газети. Створена ним історико-краєзнавча пошукова дружина (ІКОПОД) зробила чимало добрих справ. Завдяки юним слідопитам було встановлено 111 імен невідомих воїнів, які загинули під час Корсунь-Шевченківської битви й визволення Вільшани в лютому 1944 року.

Протягом своєї діяльності Іван Гуріненко співпрацював з київськими археологами, серед яких – Д. Я. Телегін, Є. В. Максимов, С. В. Цвек, Г. Т. Ковпаненко, С. С. Безсонова, С. А. Скорий, Е. В. Овчинников та інші.

Протягом багатьох років співпрацював з Черкаським обласним краєзнавчим музеєм та Археологічною інспекцією управління культури облдержадміністрації. Матеріали розвідок І. П. Гуріненка передавав до фондів ЧОКМ, Інституту археології, комплектував фонди та поповнював експозицію тих музеїв, у яких працював. Брав активну участь у роботі секції археології при обласному Товаристві охорони пам'яток.

Завдяки зусиллям І. Гуріненка велика кількість курганів була врятована від знищення. Серед них – кургани у селах Калинівка, Станіславчик, Товста, смт. Вільшана, м. Городище та ін. Також проводилися дослідження на поселеннях трипільської культури.

Протягом кількох років археолог був учасником експедиції, яка здійснювала обстеження пам'яток археології для написання тому Зводу пам'яток історії та культури по Черкаській області. Гуріненко працював у загоні, який обстежував територію Городищенського району, надавав консультації і допомогу по Смілянському району.

Як уже зазначалося, Іван Петрович активно займався пам'яткоохороною діяльністю. Багато разів він бив на сполох, викликав фахівців, і завдяки його зусиллям зупинялося руйнування пам'ятки. Так восени 1977 року у с. Носачів розпочали роботи по облаштуванню парку в селі. Під час цих робіт Іваном Петровичем було виявлене поселення трипільської культури, викликані співробітники ЧОКМ, було зібрано підйомний матеріал, який зберігається в музеї. У 1987 р. поселення обстежене М. П. Сиволапом і включене до Зводу пам'яток.

Багато зусиль було віддано Іваном Петровичем врятуванню поселення біля хутора Незаможник, проводилися рятівні дослідження трипільського поселення в смт. Вільшана та в с. Зелена Діброва.

Археологічні пошуки були справою життя Івана Гуріненка. Як археолог-аматор він зробив досить багато. Відкрив 832 (!) пам'ятки археології, описав і паспортизував кілька десятків курганів Городищини, відкрив 19 трипільських поселень, уклав «Словник-довідник археологічних пам'яток Городищенського району» та карту до нього, зібрав для Вільшанського сільського краєзнавчого музею понад 200 археологічних експонатів. Як етнограф Іван Петрович записав близько 200 пісень, понад 2000 прислів'їв та приказок.

Нагороджений нагрудним знаком Президії правління Українського товариства охорони пам'яток історії та культури «За активну участь в охороні пам'ятників Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.» (1975), дипломом Міністерства культури УРСР та ін.

Іван Петрович Гуріненко помер 31 серпня 2000 р., не доживши навіть до пенсійного віку. Він був невибагливим у побуті, не гнався за матеріальними благами, понад усе любив справу, якою займався, був свідомим і вільним у виборі свого життєвого шляху. І хоча Іван Петрович не був академічним ученим, він займав своє місце, свою «екологічну нішу» і в пам'яткоохоронній справі, і в краєзнавстві, і в археологічній науці. Уявити краєзнавство і археологію Черкащини без нього неможливо.

ЛІТЕРАТУРА:

Праці І. П. Гуріненка

Телегін, Д. Я. Археологічні розвідки в околицях с. Орловець на Черкащині / Д. Я. Телегін, І. П. Гуріненко // Археологія. – 1977. – Вип. 23. – С. 92–93.

Стежками рідної землі / І. Гуріненко // Колгоспні лани. – 1986. – 17 лип. С. 2.

Місто зі значущою назвою / І. Гуріненко // Молодь Черкащини. – 1976. – 25 трав. (№ 62). – С. 3.

Походження назв деяких сіл Тальнівщини / І. Гуріненко // Колос. – 1975. – 7 жовт. (№ 118). – С. 3.

Про І. П. Гуріненка

Гуріненко Іван Петрович // Легенди і перекази Городищини. – Черкаси, 2014. – С. 42–45.

Гуріненко Іван Петрович // Городищини славні імена. – Черкаси, 2016. – С. 15–17.

Дудченко, О. Краєзнавчими стежками Івана Гуріненка / Олександр Дудченко, Микола Щербина // Нова Доба. – 2015. – 24 верес. (№ 76/77). – С. 7.

Дудченко, О. Життя, віддане історії рідного краю / Олександр Дудченко, Микола Щербина // Вісн. Городищини. – 2015. – 28 серп. (№ 35). – С. 7.

Гуріненко Іван Петрович // Краєзнавці Черкащини : біобібліогр. довід. – Черкаси, 2016. – С. 52–53. – Бібліогр.: с. 53.



9 березня
100 років від дня народження
поета-байкаря
П. Ю. Шабатина
(09.03.1919 – 2007)

*Усе частіш сумую наодинці
І згадую своє село
Склименці.
Давненько це було...*

*Для доньки молодії
Наткала мати полотна сувої:
Тонкого,
М'якого,
Лляного...*

*Та на часи бідацькі – дорогого!
І замість посагу весільного дала,
І щоб за щедрість матір шанувала,
І дітям в спадок все передавала.
В боргу, читачу, я перед тобою,
Мої байки – як полотно з сувою.*

Так звертається до читача останньої своєї збірки «Байкарня» (2003 р.) відомий український поет-байкар, наш земляк Полікарп Юхимович Шабатин.

Представник славної плеяди байкарів з Черкащини народився 9 березня 1919 року у с. Склименці Корсунь-Шевченківського району. У великій родині, де було дев'ять дітей, Полікарп був найстаршим. Незабутнє дитинство пройшло в рідному селі «з чистою джерельною водою і озоновим повітрям». Нестатки змусили працювати в колгоспі, потім на взуттєвій фабриці у м. Дніпропетровськ.

Згодом Полікарп навчався в Олександрійському культосвітньому училищі, де почав писати перші твори.

1939–1946 роки – це роки його перебування в армії, на фронті.

Вже по війні закінчив Полікарп Шабатин філологічний факультет Київського університету, працював на державній роботі, був секретарем правління Спілки письменників України. Паралельно друкував збірки своїх байок: «Терниця», «Пером під корінь», «Віялка», «Дружні натяки», «НОП і клопіт», «Ягня й цапина борода», «Байки та жарти», «Байкарня» та інші.

Шабатинова байка «Віялка» закінчується рядками:

Базікають, що байка «вік свій отжила»

*І час її списать в архів.
Не тратьте, друзі, марно слів,
Потрібно, щоб вона влучніше була.*

Отакими і є байки поета-гумориста і сатирика. Важко назвати такі вади нашого життя, котрі не попали б під його перо:

*Не сперечайтесь із Биком,
Він не погодиться із вами.
Як не докаже язиком,
Переконає вас рогами!*

Полікарп Юхимович писав і прозу. Перша збірка його подорожніх нарисів «Шляхи за обр'ями» про невтомних трудівників Сахаліну. Друга – «Знову в дорозі», про Сибір, третя – «Чуйським трактом» – розповідь автора – учасника фестивалю української культури в Алтайському краї про працюючих, щирих серцями людей цієї землі.

Часто наш земляк друкувався на сторінках районної газети «Надросся», зустрічався з учнями шкіл Корсунь-Шевченківського району, був учасником масових заходів районної дитячої бібліотеки, приїздив до своїх земляків у рідне село.

Твори П. Ю. Шабатина перекладені багатьма мовами світу. Він – лауреат літературної премії імені Степана Олійника.

ЛІТЕРАТУРА:

Твори П. Ю. Шабатина

Байкарня : поезії / Полікарп Шабатин. – Київ : Дніпро, 2003. – 192 с.

Кулунда : подорож. Записи / Полікарп Шабатин. – Київ : Рад. письменник, 1983. – 223 с. : іл.

На крилах дружби : (подорож. Записи) / Полікарп Шабатин. – Київ : Дніпро, 1979. – 348 с. : іл.

Неспокійна ріка : байки / Полікарп Шабатин. – Київ : Рад. письменник, 1979. – 119 с.

Чуйським трактом : подорож. Нотатки / Полікарп Шабатин. – Київ : Рад. письменник, 1977. – 154 с. : іл.

Байки та жарти / Полікарп Шабатин. – Київ : Рад. письменник, 1975. – 67 с. : іл.

Знову в дорозі : нариси / П. Ю. Шабатин. – Київ : Рад. письменник, 1974. – 147 с. : іл.

НОП і клопіт : байки / Полікарп Шабатин. – Київ : Рад. письменник, 1971. – 79 с.

Про П. Ю. Шабатина

Біографічна довідка // Шабатин П. Байкарня : поезії. – Київ, 2003. – С. 183–185.

Волков, М. Шабатин Полікарп Юхимович / Михайло Волков // Волков М. Відомі і невідомі імена. – Корсунь-Шевченківський, 1999. – С. 94.

Сорокопуд, І. Під прицілом – лихе зілля / Іван Сорокопуд // Сорокопуд І. Струмки могутньої ріки. – Канів, 1998. – С. 43–45.

Поліщук, В. Полікарп Шабатин : [про нього, байки] / Володимир Поліщук // Поліщук В. Гілочка : письменники Черкащини – дітям : посібник-хрестоматія. – Черкаси, 2002. – С. 305–308.

Коваленко, В. Полікарп Шабатин : [про нього, байки] / Валентина Коваленко // Криничка : антол. творів письм. Черкащини для дітей та юнацтва : [у 2 т.] / авт.-упоряд. В. Коваленко. – Черкаси, 2009. – Т. 1. – С. 219–221.

Шабатин, П. Трішки про себе. Байки / Полікарп Шабатин // Рідна школа. – 1994. – № 1/2. – С. 76–77.

М'ястківський, А. Полікарпові Шабатину – 75 / Андрій М'ястківський // Літ. Україна. – 1994. – 17 берез. (№ 15/16). – С. 6.

Шабатин, П. Доброго гумору! : розмова з Полікарпом Шабатиним / вів Володимир Поліщук // Черкас. правда. – 1989. – 5 берез. (№ 54). – С. 3.

У путі повсякчас : [П. Шабатину – 60 років] // Черкас. правда. – 1979. – 16 берез. (№ 63). – С. 4.



6 квітня
160 років від дня народження
організатора кооперативного
руху, публіциста
М. В. Левитського
(06.04.1859–01.12.1936)

У справі відродження українського народу кооперація зможе грати велику роль, допомагаючи народові вчитись самостійно ставати на свої ноги...

М. В. Левитський¹

Микола Васильович Левитський, організатор артільного і кооперативного руху, громадський діяч, публіцист народився у с. Хмільна, нині Канівського району у родині священика.

1861 року разом з родиною переїхав у м. Чигирин, 1862 року – у с. Федвар (нині с. Підлісне на Кіровоградщині). Сім'я священика Левитського жила дуже скромно. Матеріальні нестатки та атмосфера прихильності до сміливих соціальних новацій супроводжували юність Миколи Левитського.

Родина надавала великого значення освіті своїй дитині. Змалку Миколу віддали до Єлисаветградської жіночої гімназії, де навчали і маленьких хлопчиків. У 1896 році він був зарахований до Златопільської прогімназії Чигиринського повіту, яку 1875 року закінчив. Далі продовжив освіту у м. Біла на Холмщині.

У гімназійні роки у молодій людини виявився високий рівень активності і стремління служити загальносуспільним інтересам. Микола Левитський під впливом творів Драгоманова, Маркса, Чернишевського приходить до висновку, що «основою народного добробуту є народна самодіяльність, самопоміч...». Навчаючись у восьмому класі, він створив учнівський кооператив. Гімназисти наймали спільне помешкання, разом харчувалися.

1879 року Левитський стає студентом медичного факультету Московського університету, але вже у 1880 році був арештований за участь у

¹ Фареній І. А. «Артільний батько» Микола Левитський – видний представник національної інтелігенції кінця XIX – першої третини XX ст. // Гуржіївські історичні читання : зб. наук. праць. – Черкаси, 2011. – Вип. 4. – С. 100.

студентських заворушеннях, виключений з університету і висланий додому у с. Федвар. Тут він взявся працювати по господарству. Землеробські заняття наполегливо поєднував з навчанням на юридичному факультеті Харківського університету. Саме в цей період остаточно оформилися кооперативні погляди Левитського.

Отримавши диплом, Микола Левитський працював статистиком Херсонського губернського земства, згодом – секретарем Олександрійського повітового земства, займався адвокатською діяльністю, друкувався в часописах «Елисаветский вестник», «Харьковский сборник», «Одесский листок» та інших.

30 вересня 1894 року на прохання своїх односельців із с. Федвар Левитський заснував хліборобську артіль. Це була перша сільськогосподарська артіль в Російській імперії і в Європі. Наприкінці 1890-х років таких артілей на Херсонщині налічувалося 125, кожна з яких об'єднувала від 15 до 20 господарств. Левитський допомагав організовувати ремісничі артілі у містах: Єлисаветграді, Вінниці, Одесі, Миколаєві, Києві. У 1899–1902 роках працював над розробкою закону про артілі в складі комісії при Міністерстві фінансів. Був делегатом кількох міжнародних конгресів з кооперації.

За активну популяризацію артільного і кооперативного руху, самовіддану й безкорисливу працю Левицького називали «артільним батьком».

Свої кооперативні погляди Микола Левитський умів аргументовано обстоювати, доступно і переконливо доносити до різних категорій людей. «Артільний батько» був неперевершеним промовцем. Усе його життя пройшло в публічних виступах. Ареал активної пропагандистської та організаційної роботи Миколи Левитського охоплював Київ, Одесу, Миколаїв, Кам'янець, Житомир, Ніжин, Варшаву, Санкт-Петербург, Москву, Воронеж, Вітебськ, інші міста і села імперії.

Сучасники згадували про нього, як про людину «дуже живого темпераменту, прегарної вдачі, щиро перейняту громадськими справами».

«Артільний батько» відводив кооперації місію побудови нового суспільного ладу – соціалізму, в умовах якого пануватиме соціальна справедливість і гармонія, висока мораль і матеріальне благополуччя.

У 1917–1918 роках Левитський був членом Української Центральної Ради, займав посаду директора відділу Державного майна в Міністерстві земельних справ УНР, брав участь у заснуванні «Українбанку», «Дніпросоюзу», був постійним членом Ревізійної ради Кооперативних центральних рад. Брав участь у розробленні української кооперативної символіки, створенні Харківського кооперативного інституту (1918) та музею (1923). Досліджував історію кооперації.

Микола Васильович Левитський послідовно проводив ідею вирішення національного питання шляхом розвитку кооперативного життя. Обстоюючи національні інтереси українського народу, був активним прихильником дружби народів і рішуче засуджував шовінізм. «Для мене, переконаного українця і пристрасно, усіма силами душі своєї бажуючого бачити свій народ, свою Україну вільною, політично ні від кого незалежною і самостійною, розвиваючою свої духовні та економічні сили... для мене всі люди – перш за все брати», – говорив Микола Левитський.

Дослідники життя і творчості Миколи Васильовича підкреслюють великий вплив його на життя сучасної йому епохи. Доля «артільного батька» є свідченням того, як багато здатна зробити для суспільства і здобути високий авторитет у ньому інтелігентна людина.

Рукописна спадщина М. В. Левитського, яка складається з наукових студій з теорії та практики кооперативного руху, оповідань, національно-патріотичних поезій та дум, біографічних матеріалів (всього понад 2000 одиниць) зберігається в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

ЛІТЕРАТУРА:

Фареній, І. А. «Артільний батько» Микола Левитський – видатний представник національної інтелігенції кінця ХІХ–першої третини ХХ ст. / І. А. Фареній // Гуржіївські історичні читання : [зб. наук. праць]. – Черкаси, 2011. – Вип. 4. – С. 99–100. – Бібліогр.: 23 назви.

Фареній, І. А. «Артільний батько» Микола Левитський : молоді роки / І. А. Фареній // Вісн. Черкас. ун-ту. Серія Історичні науки. – Черкаси, 2011. – Вип. 212. – С. 63–67. – Бібліогр.: 19 назв.

Фареній, І. А. Політичні погляди та «Закон історичної перспективи» Миколи Левитського / І. А. Фареній // Вісн. Черкас. ун-ту. Серія Історичні науки. – Черкаси, 2010. – Вип. 192. – С. 47–51. – Бібліогр.: 26 назв.

Вовченко, В. Доробок Миколи Левитського у становленні та розвитку кооперативного руху в Україні : історіографічний аспект / Віктор Вовченко // Вісн. Кн. палати. – 2012. – № 4. – С. 23–26.

Верстюк, В. Ф. Левитський Микола Васильович / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко // Верстюк В. Ф. Діячі Української Центральної Ради : бібліогр. довід. – Київ, 1998. – С. 114.

Особові архівні фонди Інституту рукопису : путівник. – Київ, 2002. – 768 с.

Фонд М. В. Левитського – с. 303–311.

Вовченко, В. Б. Наукові студії М. В. Левитського з теорії та практики кооперативного руху України кінця ХІХ–початку ХХ ст. : документознавчий аспект (за архівними матеріалами Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського) / В. Б. Вовченко // Рукописна та книжкова спадщина України. – Київ, 2012. – Вип. 15. – С. 163–171.

Вовченко, В. Б. Епістолярний комплекс М. В. Левитського як просопографічне джерело дослідження особистості визначного українського кооператора : (за фондами Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського) / В. Б. Вовченко // Рукописна та книжкова спадщина України. – Київ, 2010. – Вип. 14. – С. 85–102.

Левитський, І. Є. Левитський Микола Васильович / І. Є. Левитський // Енциклопедія Сучасної України. – Київ, 2016. – Т. 16 : Куз–Лев. – С. 649. – Бібліогр.: с. 649.



3 червня
100 років від дня народження
колишнього очільника
Черкаської області
І. К. Лутак
(03.06.1919–29.01.2009)

Єдиним мотивом моєї роботи
завжди була турбота про добробут
людей, їхнє духовне збагачення.

І. К. Лутак

Французький соціолог Е. Дюркгейм писав: «Бути особистістю – означає бути самостійним джерелом дії». Саме такою яскравою особистістю, потужним генератором ідей, талановитим організатором і визнаним лідером запам'ятався мешканцям Черкаської області Іван Кіндратович Лутак. Він віддав справі розвитку нашого регіону, за його ж словами, 24 найкращі роки свого життя. У ті роки Черкащина увійшла в число найрозвиненіших областей СРСР.

Народився Іван Кіндратович 3 червня 1919 року у с. Комарівка на Київщині. 1937 року вступив до Київського сільськогосподарського інституту. Під час Другої світової війни перебував на фронті. Орден Червоної зірки наздогнав його в одному зі шпиталів Кисловодська, де він лікувався після важкого поранення.

Після шпиталю працював заступником директора цукрового комбінату, заступником голови Бородянського райвиконкому, другим секретарем Поліського райкому компартії на Київщині, а також першим секретарем Хрестинівського райкому.

Коли 7 січня 1954 року була утворена Черкаська область, І. К. Лутака обирають головою виконкому обласної ради депутатів трудящих. Саме на цій посаді вдало розкрилися його організаторські здібності, уміння вести роботу масштабно, бачити перспективу.

Як відомо, Черкаська область сформувалася із 30 окраїнних районів Київської, Полтавської, Вінницької і Кіровоградської областей. Здебільшого це були занедбані, не зв'язані між собою території, де населення терпіло велику скруту.

Голова облвиконкому І. К. Лутак особисто зайнявся будівництвом доріг із твердим покриттям. Розгорнулося спорудження підприємств переробної промисловості, тваринницьких комплексів, соціально-культурних об'єктів, організація сільських споживчих товариств.

З кожним роком в області покращувалося виробництво промислової і сільськогосподарської продукції, поліпшувалося обслуговування населення. У лютому 1958 року область була нагороджена орденом Леніна. Таку ж відзнаку одержав і тридцятивосьмирічний голова облвиконкому І. К. Лутак.

У січні 1961 року черкаський голова був переведений на іншу роботу за межами області. Працював у Криму, а потім – у Києві. 27 січня 1976 року І. К. Лутак – перший секретар Черкаського обкому Компартії України. На цій посаді Іван Кіндратович працював майже 13 років. Це був для нього по-справжньому зоряний час. І не тільки тому, що держава увінчала Лутака зіркою Героя, а більше тому, що в ці роки були успішно розв'язані вкрай важливі для області економічні та соціальні проблеми. Була здійснена газифікація області. У промисловості зроблено акцент на розвиток перспективних електронних галузей. Побудовані потужні підприємства. Щороку з'являлися тисячі робочих місць. Активно нарощувалося виробництво продуктів сільського господарства. Центральним було завдання, щоб у найближчі роки кожне село мало дитячий садок, школу, Будинок культури, бібліотеку, медичний пункт. До початку навчального року тоді здавали «під ключ» 12-15 новозбудованих шкільних приміщень. Темпи будівництва житла досягли одного мільйона квадратних метрів на рік.

Жителі Черкас вдячні Івану Кіндратовичу за виявлену велику наполегливість у будівництві нового типового приміщення обласного краєзнавчого музею.

Значну увагу І. Лутак надавав вшануванню пам'яті Тараса Шевченка та популяризації його творчої спадщини. Завдяки йому в області було започатковане проведення Шевченківського літературно-мистецького свята «В сім'ї вольній, новій».

Він був депутатом Верховної Ради СРСР, УРСР, місцевих рад області. Стиль його роботи, особливо в доборі й плеканні керівних кадрів, вартій наслідування і сьогодні. Багато хто добрим словом згадує своєрідну «школу Лутака».

Крім бойових нагород, за трудові здобутки І. К. Лутака пошановано п'ятьма орденами Леніна із врученням Золотої зірки Героя Соціалістичної Праці, орденами Жовтневої Революції, Трудового Червоного Прапора, «За заслуги», багатьма медалями.

Небагато днів не дожив І. К. Лутак до свого дев'яностоліття. 29 січня 2009 року його не стало. Похований на Байковому кладовищі у Києві.

Іван Кіндратович Лутак був людиною, яка завжди повністю віддавалася справі, постійно наполегливо працювала та змушувала так робити всіх навколо себе. Це був талановитий керівник, який хотів бачити свою Батьківщину і її народ у достатку. Таких людей не забуває суспільство. Ми також пам'ятаємо його добрі справи, зроблені для Черкащини. Не випадково першим почесним громадянином області і міста Черкаси став саме він.

Прошли роки. Час ще рельєфніше висвітлив масштабність і глибину цієї неординарної особистості, яка своїми помислами й справами, вочевидь, випереджала свою епоху.

ЛІТЕРАТУРА:

Син землі української / [авт.-упоряд. М. А. Костецький та ін.]. – Черкаси : Вертикаль, 2008. – 303 с. : фотогр.

Суховершко, Г. Син землі української / Григорій Суховершко // Суховершко Г. Спадщина–4 : відгуки на видані книги, долі людські, бувальщини. – Черкаси, 2011. – С. 21–24.

Бушин, М. І. Жив, працював, здобував! : (штрихи до портрета Івана Лутака) / Микола Бушин // Гуржіївські історичні читання : [зб. наук. праць]. – Черкаси, 2014. – Вип. 7. – С. 184–186.

І. К. Лутак : «З Черкащиною пов'язано 24 найкращі роки мого життя» : [статті] // Рада : депутат. будні : досвід, проблеми, пошуки. – Черкаси, 2004. – Січ.-берез. – С. 27–33.

Костецький, М. Черкащани пам'ятають добрі справи Івана Лутака / Микола Костецький // Земля батьків. – 2011. – 16 черв. (№ 1). – С. 6.

Іванові Лутаку – людині, державному діячу, земляку : [відкриття мемор. дошки у Черкасах] // Черкас. край. – 2011. – 8 черв. (№ 43). – С. 3.

Шамрай, О. На могилі Івана Лутака встановили пам'ятник / Ольга Шамрай // Нова Доба. – 2010. – 13 квіт. (№ 30). – С. 2.

Шквар, Г. Івану Лутаку поставили пам'ятник у Сімферополі, а Черкаська область встановить своєму легендарному керівникові пам'ятну стелу у Києві / Ганна Шквар // Черкас. край. – 2009. – 2 груд. (№ 95). – С. 7.



21 червня
150 років від дня народження
літературознавця, громадсько-
політичного діяча
Ф. П. Матушевського
(21.06.1869–21.10.1919)

Це один з наймиліших
людей, яких мені доводилося
стрічати в своєму житті.

Євген Чикаленко¹

Український громадський та політичний діяч, публіцист, літературознавець, критик, дипломат, член Центральної Ради, редактор першої україномовної щоденної газети Федір Павлович Матушевський народився 21 червня 1869 р. у м. Сміла в сім'ї священика. Дивовижно, але про перші 25 років його життя майже нічого не відомо. Окрім того, що батько спонукав Федора до такої ж кар'єри, яку зробив сам, і що син виховувався в національному дусі. Закінчив Ф. Матушевський Черкаське духовне училище і Київську духовну семінарію.

1897 року з метою об'єднання поодиноких патріотів у Києві була заснована Загальноукраїнська безпартійна організація, яку очолював

¹ Чикаленко Є. Спогади. Ч. 2. [Електронний ресурс] : [сайт] / Євген Чикаленко // Культура України : електрон. б-ка / Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого. – Текст дані. – Режим доступу: <http://elib.nplu.org/view.html?id=9226> (дата звернення: 21.03.2018). – Назва з екрану.

М. Грушевський. Двадцятивосьмирічний випускник семінарії Федір Матушевський став її членом-засновником від Черкас і був обраний секретарем організації. Він був активним учасником українського національного руху. У 1897 р. у зв'язку зі святкуванням 100-ї річниці виходу «Енеїди» Котляревського, у Києві було організовано гурток з метою видання альманаху українського письменства «За сто літ», але назву визначили як «Вік». Це було перше українське масштабне видавництво, та частину його роботи довелося перевести у м. Черкаси, де тоді вчителював Матушевський. Він же створив осередок організації в м. Сміла. Незважаючи на російські заборони та утиски, видавництво проіснувало до 1918 року і видало 140 назв книг. Особливо вагомим внеском було видання тритомної «Антології української літератури». Тоді ж завдяки співпраці з журналом «Київська Старовина», першим в Україні історичним часописом, почалося становлення Матушевського-журналіста.

У 1899–1904 рр. Федір навчався на юридичному факультеті Дерптського університету (нині – Тартуський, Естонія). У Естонії разом з А. Яковлівим організував гурток-громаду, який проіснував аж до 1917 р. На канікулах продовжував виконувати обов'язки секретаря «Київської Старовини» і видавництва «Вік».

1904 року Ф. П. Матушевський повернувся в Україну разом з лікаркою В. Поповою, з якою обвінчався. Мали трьох синів – Юрія, Бориса і Василя. Оселившись у м. Боярка, Федір Павлович поринув в активну літературну та журналістську працю. Цього ж року став членом Української Радикальної партії. Коли українські меценати Чикаленко і Симиренко вирішили своїм коштом видавати щоденну українську газету «Громадська думка», то головним редактором призначили Ф. Матушевського. Мав псевдонім Чулий Ф., яким підписувався під багатьма своїми матеріалами. Тісна співпраця єднала його з М. Грушевським, С. Єфремовим, Б. Грінченком, Ю. Тищенком, Є. Чикаленком, В. Дурдуківським, В. Леонтовичем та багатьма іншими подвижниками українства. Співпрацював з І. Франком. Найближчими по духу для Федора Павловича стали ідеї Української демократичної партії, яка відстоювала конституційну форму правління і розширення прав України в межах Російської імперії. Після заборони газети «Громадська думка» російським урядом Матушевський став редактором її спадкоємиці – газети «Рада».

Українську революцію Ф. П. Матушевський зустрів у перших лавах її творців, став членом-засновником Української Центральної Ради. Та критично-загрозливий стан здоров'я не дав можливості повністю віддатися політичним і державним справам. Погане самопочуття (хвороба легень) змусило Матушевського виїхати до Сухумі на відпочинок. Там він перебував до початку

Першої світової війни. З поверненням до Києва разом з дружиною Вірою та іншими патріотами налагодив справу взяття на поруки українських заручників, які надходили в місто з фронту як полонені Австро-Угорської імперії. Діяльна натура Федора Павловича на знала спочину, у 1917 р. у видавництві Кубанського товариства «Просвіта» вийшла книга Матушевського «Цар чи республіка?».

У січні 1919 року Ф. П. Матушевський прийняв пропозицію С. Петлюри виїхати до Афін, щоб очолити Надзвичайну дипломатичну місію УНР у Греції. Перед від'їздом дружина Віра Олександрівна наполягла, з огляду на стан його здоров'я, щоб Федора Павловича супроводжував їхній старший син – 13-річний Юрій. Тоді вона ще не підозрювала, що бачить чоловіка і сина востаннє. У Греції Матушевський-дипломат прагнув представити світові правду про відчайдушну боротьбу України за незалежність, повернути світову громадськість на бік УНР. Разом з М. Левицьким, радником української місії, він почав видавати грецькою мовою «Грецько-українське рев'ю» з викладом української історії та багатовіковою традицією українсько-грецьких відносин. Тій же меті був підпорядкований його «Меморандум» для уряду Греції та закордонних дипломатів, що показав хист Ф. Матушевського як здібного дипломата, економіста, культуролога.

Становище місії Матушевського в Греції було вельми складним. Будь-яку діяльність дипломатичного корпусу намагалися блокувати російські посольства та й французька амбасада відносилася з прохолодою. 21 жовтня 1919 року Ф. П. Матушевський помер від розриву серця, і похований в Афінах. Родина Матушевських поповнила безмежний перелік жертв сталінських репресій. У 1929 р. молодші сини Василь і Борис були заарештовані й обвинувачені в приналежності до Спілки Визволення України. Василь без суду засланий на 10 літ до Архангельська, а потім ще на 10 літ до Тайшету, де загинув 29 липня 1943 р. Борис після звільнення в 1940 р. в Україну вже не повернувся. Дружина Ф. Матушевського Віра Олександрівна була заарештована в 1937 р. та заслана до концентраційного табору в Потьмі (Мордовська республіка), де й загинула у квітні 1944 р.

Наукові студії Ф. П. Матушевський присвячував, зокрема, творчості В. Антоновича, А. Свидницького, О. Кониського, Т. Шевченка. Залишив спогади «Із Щоденника українського посла», видані 1938 р. у Варшаві завдяки старанням сина Юрія. Бібліографія Ф. П. Матушевського нараховує тисячі творів публіцистики. Як зазначає літературознавець В. Т. Поліщук : «Якщо судити зі змісту листів, з посольського щоденника й особливо зі згаданого меморандуму, то Матушевського без перебільшення можна назвати ерудитом-інтелектуалом,

якому підвладні найрізногранніші теми і пласти суспільного життя. Він – неабиякий економіст, культуролог із широкою освітою, в нього безперечна жилка дипломата. Він – мислитель.»

ЛІТЕРАТУРА:

Поліщук, В. «Безмежно відданий українській справі» : Федір Матушевський очима Є. Чикаленка / Володимир Поліщук // Поліщук В. Т. Повернення і відкриття : ст.– Черкаси, 2008. – С. 93–119.

Цапля, Р. «Федір Матушевський – «світлий привид» українського національного відродження» / Роман Цапля, Андрій Стецюк // Залізнякаві читання : матеріали Другої учн. наук.-краснав. конф. – [Черкаси, 2010]. – С. 96–100.

Миронець, Н. Надзвичайна дипломатична місія УНР у Греції (1919–1920 рр.) / Надія Миронець // Миронець Н. Джерела історичної пам'яті. – Київ, 2008. – С. 79–85.

Верстюк, В. Ф. Матушевський Федір Павлович / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко // Верстюк В. Ф. Діячі Української Центральної Ради : бібліограф. довід. / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко. – Київ, 1998. – С. 123–125.

Цимбалюк, М. Головна місія / Микола Цимбалюк // Слово Просвіти. – 2013. – 26-31 ? (№ 51/52). – С. 6.

Берестенко, О. Смілянин навчав греків української історії / Олена Берестенко // Молодь Черкащини. – 2009. – 1 лип. (№ 27). – С. 9.



24 липня
125 років від дня народження історика
Б. Д. Крупницького
(24.07.1894–05.06.1956)

Ім'я визначного українського історика Бориса Крупницького в Україні мало відоме широкому читацькому загалові, як, зрештою, і професійним історикам. Та це й не дивина, бо науковий талант цього патріота, завзятого дослідника українського середньовіччя, яскравого представника так званої державницької школи у вітчизняній історіографії розквітнув на чужині, за тисячі кілометрів від його рідної Наддніпрянщини, щойно після вимушеної еміграції.

Борис Дмитрович Крупницький народився 24 липня 1894 року в селі Медведівка, тепер Чигиринського району в сім'ї сільського псаломщика. У 1895 році в пошуках заробітку родина Крупницьких перебралася до Черкас. Батько Бориса Дмитро Юліанович, потомствений священнослужитель, у період 1895–1931 років був дияконом кафедрального Свято-Миколаївського собору.

У 1913 році Борис із відзнакою закінчив Черкаську чоловічу гімназію та вступив на історично-філологічний факультет Київського університету святого Володимира. Але в 1916 році, у розпал Першої світової війни, його мобілізували до армії. Був поранений на фронті. До Києва він повернувся тільки у 1918 році. Поновив навчання в університеті, однак стрімкий перебіг військово-політичних подій змусив його навесні 1919-го знову одягнути військовий однострій – уже вояка армії УНР. Брав участь у бойових діях, був тяжко поранений. Осколок набою залишився в його тілі назавжди і час від часу спричиняв загострення хвороб та ускладнення. Разом з Другою Волинською дивізією Армії УНР Крупницький відступив на польську територію, був інтернований у табір для вояків у Калуші.

Життя перших років еміграції не «килимом встелилося». Митарства та хвороби, тяжка робота й злидні надовго, а інколи, здавалося, назавжди перекреслили надії на повернення в науку. 1921 р. Борис Крупницький емігрував до Німеччини. Працював як сільськогосподарський робітник у місцевості Гіммельпфортен (поблизу Гамбурга), там одружився з німкенею Маргаритою Шпрекельзен (її спадок дав Крупницькому змогу продовжити освіту). Від 1925 р. разом з дружиною жив у Берліні. Деякий час працював на тамтешніх фабриках і заводах, поглиблено вивчав німецьку мову в Інституті для іноземців при Берлінському університеті (1925–1926). Від зимового семестру 1926/27 почав відвідувати заняття на історичному факультеті Берлінського університету. Водночас став стипендіатом (як учасник бойових дій Армії УНР) Українського наукового інституту в Берліні.

26 червня 1929 року Борис Крупницький захистив у Берлінському університеті докторську дисертацію й отримав звання доктора філософії. Працював асистентом Дмитра Дорошенка, а згодом – професором в Українському науковому інституті, Українському вільному університеті та мюнхенській Православній богословській академії. Брав активну участь в діяльності Української вільної академії наук (УВАН) та Наукового товариства імені Шевченка.

30–40-і роки надзвичайно плідні в науковій біографії Крупницького. Він видає у Берліні та Варшаві монографії, публікує наукові статті й розвідки з історії України, досліджує українсько-шведські взаємини кінця XVII–початку XVIII ст.

Однак на початку 40-х років внаслідок подій Другої світової війни розірвалися контакти, що доти існували між істориками Берліна, Праги, Варшави та інших українознавчих центрів Європи. В січні 1945 р. під час повітряного нальоту приміщення Українського наукового інституту зазнало значних пошкоджень, тож його було перенесено з Берліна до Лейпціга, а зі вступом до міста радянських військ навесні того ж року цей визначний осередок української науки за кордоном фактично перестав існувати.

В період окупації Німеччини союзницькими військами Борис Дмитрович переїжджає з Лейпціга до Веймара, потім – до Аугсбурга, а звідти – до Штаде й поселяється на його околиці – Гіммельпфортені.

Після закінчення Другої світової війни Б. Крупницький брав активну участь у відновленні діяльності в Мюнхені Українського вільного університету та Наукового товариства імені Шевченка, заснуванні Богословсько-педагогічної академії Української автокефальної православної церкви. Продовжував досліджувати проблеми вітчизняної історії, її зв'язок із загальноєвропейським історичним процесом, а також стан розвитку української історіографії загалом і на підконтрольних радянському режиму землях зокрема.

У 1930–1950-х рр. вийшло понад 140 його наукових і науково-популярних досліджень, що репрезентували Україну перед тогочасною європейською читацькою аудиторією. Серед них монографії «Гетьман Пилип Орлик (1672–1742), його життя і доля» (1928), «Гетьман Мазепа та його доба» (1942), «Гетьман Данило Апостол і його доба» (1948) та інші.

Дослідницько-викладацьку діяльність ученого гідно оцінила наукова громадськість, обравши його професором Українського вільного університету та Богословсько-педагогічної академії, а також головою історичної секції Української вільної академії наук, редактором історичного відділу Енциклопедії українознавства, а з 1946 р. — членом і науковим співробітником Науково-дослідного інституту української мартирології у Мюнхені. З 1951 р. Борис Крупницький – дійсний член Міжнародної вільної академії наук у Парижі.

Тяжко хворіючи останні шість років, опублікував близько 50 наукових і науково-популярних праць. Більшість були україномовними, але серед них зустрічаються дослідження, написані німецькою та англійською мовами. Фізично неспроможний брати участь у конференціях та засіданнях Української вільної академії наук, Крупницький надсилав тексти своїх доповідей, які зачитував той чи інший із присутніх.

У першій половині 1956 р. учений завершує історіографічне дослідження «Українська історична наука на советській Україні в 1920–1950 рр.», заміряється написати цілу низку інших праць, зокрема про гетьмана Кирила Розумовського,

видати в Українському вільному університеті свій курс лекцій «Україна між Заходом і Сходом».

Але доля відлічувала вже останні його дні й години. 5 червня 1956 р. Крупницького не стало. Тіло визначного українського історика, патріота рідної землі знайшло вічний притулок на чужині – на німецькому кладовищі містечка Гіммельпфортен.

ЛІТЕРАТУРА:

Праці Б. Д. Крупницького

Зі спогадів історика / Борис Крупницький ; упоряд., вступ. ст., комент. Дмитра Гордієнка. – Київ, 2017. – 144 с.

Гетьман Данило Апостол і його доба / Борис Крупницький ; передм. В. М. Горобця. – Київ : Україна, 2004. – 288 с.

Гетьман Мазепа та його доба / Борис Крупницький ; передм. В. М. Горобця. – Київ: Україна, 2001. – 240 с.

Гетьман Пилип Орлик (1672–1742), його життя і доля / Борис Крупницький ; вступ. ст. Олександра Оглоблина. – Мюнхен : Дніпрова хвиля, 1956. – 80 с.

Про Б. Д. Крупницького

Власенко, А. Сторінки життя Бориса Дмитровича Крупницького / Власенко Аліна, Чабан Тетяна // Залізнякові читання : краєзнав. часопис : за матеріалами VII-ї наук. краєзнав. конф. – Черкаси, 2016. – Вип. 7. – С. 106–107. – Бібліогр.: с. 107.

Матрос, Л. Сторінки життя Бориса Дмитровича Крупницького / Матрос Лариса // Залізнякові читання : краєзнав. часопис : за матеріалами V наук. краєзнав. конф. – Черкаси, 2013. – Вип. 5. – С. 139–140. – Бібліогр.: с. 140.

Магун, Ю. Борис Крупницький – видатний історик українського зарубіжжя / Ю. Магун, М. Щербина // Юний краєзнавець Черкащини. – Черкаси, 2011. – Число 1–3. – С. 268–274. – Бібліогр.: с. 273–274.

Гоцуляк, В. В. Б. Д. Крупницький – дитинство, гімназійні роки і творчі стежки наукового життя / В. В. Гоцуляк // Черкащина в контексті історії України : матеріали III наук.-краєзнав. конф. Черкащини. – Черкаси, 2008. – С. 329–338. – Бібліогр.: с. 338.

Горобець, В. М. Борис Крупницький – повернення в Україну / Крупницький Б. Гетьман Мазепа та його доба. – Київ, 2001. – С. 3–16.

Ясь, О. Історична доба у світлі наукової дискусії української еміграції другої половини 40-х рр. ХХ ст. : (Б. Крупницький, В. Петров) / Олексій Ясь // Молода нація : альм. – Київ, 2002. – Вип 2. – С. 24–39.

Ясь, О. Повпред української науки у діаспорі / Олексій Ясь // Історичний календар'99. – Київ, 1998. – С. 207–208.

Матрос, Л. Сторінки життя Бориса Дмитровича Крупницького / Матрос Лариса // Пам'ятки України. – 2011. – № 5/6; [спецвип.]. – С. 80–81. – Бібліогр.: с. 81.

Добро, П. Втративши Україну, чигиринець став надбанням науки для чотирьох держав Європи / Петро Добро // Козац. край. – 2011. – 8 черв. (№ 8). – С. 3.

Шмагун, Ю. Борис Крупницький – повернення в Україну / Юлія Шмагун, Микола Щербина // Прес-Центр. – 2010. – 13 жовт. (№ 41). – С. 28.



27 липня
100 років від дня народження
письменника
А. І. Химка
(27.07.1919–18.12.1991)

І гасла й стяг дідів я ніс, як міг, роки,
І їхні звичаї мені святі, що тризна!
Та чільними були завжди лиш два таки:
Мій люд на всій Землі і рідна Материзна.
А. Химко¹

Андрій Іванович Хименко, літературний псевдонім Химко, народився у с. Адамівка (тепер с. Рацеве) на Чигиринщині 27 липня 1919 р. в селянській родині. Доля приготувала для Андрія Химка багато випробувань. Підростав серед двох старших братів та п'ятьох сестер. У 20-х рр. ХХ ст. родина Хименків була досить заможна. 1931 року, коли по селах прокотилася безглузда колективізація, Хименків розкуркулили, батька заарештували, в хаті зробили школу. Голодомор 1932–1933 рр. з десяти членів родини, серед яких восьмеро

¹ Хименко Андрій Іванович [Електронний ресурс] : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/uk/1/18/ХИМЕНКО_Андрій_Іванович.jpg (дата звернення: 24.09.2018). – Назва з екрана.

дітей, живими залишив тільки двох – 14-річного Андрія та його молодшу сестру Наталю. Сестра, Наталя Іванівна, згадувала: «Тоді вже багато людей мерло... За місяць померли й усі наші. Мама – останньою. Батька поховала тітка, а всіх інших хоронив чотирнадцятирічний Андрій. Копав у лісі яму, викочував труп на возика, відвозив, загортав, а в самого паморочилася голова». Мине багато часу, і Андрій викладе все пережите в тому страшному лісі, той непомірний біль та тугу за мамою у вірші:

*Загортали вдвох
Ми тебе в рядні
Я і дід Самох. У пісок... Одні!
Десь ти, мамо, спиш
Нам там бути всім...
Чебреці й спориш,
Пелюстки в росі.*

Після закінчення Адамівської неповної середньої школи Андрій Хименко працював і навчався у Черкаській фельдшерській школі, яку закінчив у 1939 році і паралельно у Черкаській середній школі робітничої молоді № 1. Цього ж року вступив на заочне відділення літературного факультету Дніпропетровського університету, два курси якого встиг закінчити. В 1940 році потрапив на російсько-фінську війну, був комісований після поранення. У червні 1941 року, перебуваючи в Полтаві на стаціонарному лікуванні, потрапив в окупацію. В січні 1942 р. був вперше заарештований гестапо, за підпільну роботу, обстоювання права України на свою державність. Останній, третій, арешт гестапо відбував в Уманській тюрмі, з камери смертників якої був звільнений радянськими військами в грудні 1943 р.

У 1944 році, за доносом, Андрій Хименко був засуджений на 10 років сталінських концтаборів і 5 років заслання як націоналіст. Спочатку він потрапив на Печору, а потім – в Інтинські табори, на півночі республіки Комі АРСР. Працював і на лісоповалі, і будівельником, і різноробочим, і – завдяки медичній освіті – санітаром, лікарем, фельдшером.

У північних таборах А. Хименко зустрівся з багатьма відомими людьми, бо тоді там перебував майже весь цвіт нашої нації. Серед друзів і знайомих були тут письменник-перекладач Г. Кочук, поети Д. Паламарчук, Ю. Шкрумеляк, письменник Л. Рябченко, І. Гришин-Гришук, відомий політолог фон Вайнштейн, професор зі Львова М. Івасюк (батько композитора Володимира Івасюка) та тисячі-тисячі інших.

У 1954 р. в Інті Андрій Іванович зустрів свою долю – Ірину Миколаївну, яка також відбувала у тих місцях ув'язнення (була зв'язковою УПА). Від

подальшого перебування на засланні був звільнений у 1956 р. за амністією, але тінь минулого постійно висіла над ним.

Влітку 1964 р. сім'я Хименків повертається до Черкас. Часті вимушені зміни місця роботи були пов'язані з постійним переслідуванням та «копією» письменника з боку органів КДБ. Все життя Іван Андрійович писав. До війни друкувався в Черкаській періодиці: «Прапор комуни», «Черкаська правда», «Піонер». Під час заслання активно писав і перекладав, але більшість накидок новел, романів, поем, віршів та повістей, в тому числі і повість «Іван Сірко», були вилучені і прикладені до слідства (1949 р.) в таборі.

Історичний роман про уславленого кошового і полководця Запорозької Січі Івана Сірка, що писався вдруге, дві поеми, автобіографічна трилогія і біля тисячі віршів збереглися завдяки переховуванню у родичів та знайомих «у закопах». Такий захід виявився не зайвим. Останній обшук відбувся вдома у 1983 році. Тоді органами КДБ інкримінувалася антиконституційна діяльність і за протоколом обшуку, крім різних нотаток, паперів тощо, були вилучені машинописні чернетки збірок віршів «Ключі й ключі», «На перепуттях», «Пісні та романси» і поема «Анти», які були повернуті авторові лише у 1990 році.

Перша друкована книга Андрія Хименка «Засвіти» – перша книга трилогії про Івана Сірка – побачила світ у видавництві «Український письменник» в кінці 1990 року ще за життя автора, друга – «Між орлами і півмісяцем» – у 1992 році, третя – «Під Савур-Моголою» – у 1993 році. Про свої зустрічі в таборах, про життя та поневір'яння Андрій Хименко розповів у книзі «У пазурах вампіра», яка вийшла у 2008 році.

Не можна не згадати ще один цікавий факт: Андрій Хименко був добре знайомий з Василем Симоненком. Як згадував Олександр Ілліч Вівчарик, черкаський журналіст, який студентом квартирував у його будинку по вулиці Героїв Чорнобиля (колишня вул. Пролетарська), А. Хименко мав вплив на поета Василя Симоненка. Аби не викликати підозри, з поетом вони зустрічалися на кручах Дніпра і годинами там розмовляли. «Андрій Іванович, як учитель і старший товариш, розповідав те, про що Симоненко знати не міг – про Голодомор та табори».

Василь Захарченко також переконаний, що саме Андрій Хименко розповів молодому поетові правду про страшні події 1932–1933 років, розкрив йому очі на жадливе нищення тоталітарним режимом української культури та національної свідомості. Захарченко пригадує, що саме Хименко поставив на могилі поета перший пам'ятник, бо працював на той час у бухгалтерії відповідного відомства.

1 грудня 1991 року Андрій Хименко проголосував за незалежність України на Всеукраїнському референдумі, перебуваючи у лікарні. 18 грудня його не стало. У 1995 році він був посмертно прийнятий до Спілки письменників України.

Завершила свій земний шлях велика людина, гнана, переслідувана, але не скорена, пронісши у своєму серці любов до рідної землі, до України.

У 2014 р. в Черкаському музеї «Кобзаря» відбулася 2-га виставка до 95-річчя з дня народження письменника Андрія Хименка. Перша була у 2004 році. На виставці були представлені речі письменника, його рукописи та ділові папери.

У 2016 році у Черкасах провулок Пролетарський перейменовано на честь Андрія Химка.

ЛІТЕРАТУРА:

Твори А. Химка

У пазурах вампіра : роман-повість / Андрій Химко. – [Черкаси : Вид. Чабаненко Ю. А., 2008]. – 543 с.

Шляхами до прийднів : роман / А. Химко // Холодний Яр. – Черкаси, 2004. – Вип. 1. – С. 133–163 ; Вип. 2. – С. 88–124 ; Вип. 3. – С. 40–106 ; 2005. – Вип. 1. – С. 18–70 ; Вип. 2. – С. 3–60 ; Вип. 3. – С. 4–42 ; Вип. 4. – С. 12–67 ; 2006. – Вип. 1. – С. 3–41 ; Вип. 2. – С. 3–72 ; Вип. 3. – С. 3–43 ; Вип. 4. – С. 3–39.

Анти : Епічна поема-легенда (скороч. варіант) / А. І. Химко. – Черкаси : Відлуння-Плюс, 2002. – 111 с.

Під Савур-могилою : іст. роман / А. Химко. – Київ : Укр. письменник, 1993. – 446 с.

Між орлами і півмісяцем : іст. роман / А. І. Химко. – Київ : Укр. письменник, 1992. – 398 с.

Засвіти : іст. роман / А. І. Химко. – Київ : Рад. письменник, 1990. – 447 с.

Забіряни : [оповідання] / А. Химко // Холодний Яр. – Черкаси, 1995. – Вип. 2. – С. 34–38.

Квіточка : [оповідання] / А. Химко // Черкаси. – 1995. – 14 лип. (№ 29). – С. 7.

Про А. Химка

Криворучко, О. Химко Андрій Іванович / Оксана Криворучко // Чигиринщина в історії України. Літопис Чигиринського краю / Черкас. держ.

технол. ун-т [та ін.] ; [відп. ред. Лазуренко В. М.]. – Черкаси, 2016. – [36. 5]. – С. 364–367.

Криворучко, О. Хименко Андрій Іванович (1919–1991) / Криворучко О. // Залізничкові читання : матеріали Четвертої наук. конф. – Черкаси, 2012. – С. 275–277.

Осауленко, І. Ф. Андрій Іванович Химко / І. Ф. Осауленко // Літературно-мистецький вернісаж Черкащини / ОУНБ ім. Тараса Шевченка. – Черкаси, 2009. – Вип. 7. – С. 8–12.

Мищенко, Д. Етапами долі Андрія Химка / Дмитро Мищенко // Холодний Яр. – Черкаси, 2008. – № 2. – С. 307–309.

Білоус, Г. Незабутній Андрій Химко / Г. Білоус // По той бік мовленого слова : зб. ст. – Черкаси, 2006. – С. 329–331.

Захарченко, В. Письменник із підпілля / В. Захарченко // Реабілітовані історією. Черкас. обл. – Сміла, 2004. – Кн. 4. – С. 385–388.

Ромашенко, Л. Епопея про легендарного кошового Запорізької Січі // Холодний Яр. – Черкаси, 2003. – Вип. 3. – С. 177–186.

Андрій Химко : [біографія] // Холодний Яр. – Черкаси, 1995. – Вип. 2. – С. 33–34.

«Я сам собі в житті і автор і читач...» // Родовід. – Черкаси, 1992. – Вип. 3. – С. 37–38 : портр.

Нікітенко, Л. У пазурах вампіра : тінь «ворога народу» переслідувала черкас. письм. Андрія Химка все його життя / Людмила Нікітенко // Україна молода. – 2014. – 4 листоп. (№ 163). – С. 12.

Нікітенко, Л. Той, що пройшов крізь «пазурі вампіра» / Людмила Нікітенко // Україна молода. – 2014. – 6 серп. (№ 113). – С. 9.

Трощинська, Ю. Він був справжнім патріотом / Ю. Трощинська // Чигирин. вісті. – 2009. – 24 лип. (№ 57). – С. 2.

Вівчарик, О. Невідомий учитель Василя Симоненка / Олександр Вівчарик // Прес-Центр. – 2008. – 16 січ. (№ 3). – С. 28.

Вівчарик, О. Об нього ламали пазурі вампіри / Олександр Вівчарик // Нова Доба. – 2002. – 5 лют. (№ 11). – С. 1, 4–5.

Шквар, Г. Роман довжиною в життя / Шквар Г. // Черкас. край. – 2001. – 16 лют. (№ 14). – С. 4, 9.



8 серпня
75 років від дня народження
письменниці, майстра
декоративного розпису
В. Ф. Кузьменко-Волошиної
(08.08.1944)

Поетичне світосприймання
Валентини Кузьменко сповите
відчуттям барвистості всього, що її
оточує, відчуттям музики ланів і садів.
Олександр Левада¹

Ім'я Валентини Федорівни Кузьменко-Волошиної, талановитої письменниці і художниці, добре відоме на Черкащині.

Вона народилася 8 серпня 1944 року в Шевченкових Моринцях. З любов'ю згадує Валентина Федорівна своїх рідних: батька Федора Сидоровича, матусю Надію Якимівну, бабусю Мотрю, діда Якіма. «У великі свята дід або тато бралися читати вголос [«Кобзаря»]. Приходили сусіди, тихенько всідалися на лаві, або на призьбі під хатою, – слухали, плакали, згадували, розповідали, а потім ще довго співали чумацьких, козацьких пісень».

Писати вірші майбутня поетеса почала, навчаючись у школі. Закінчила музичну школу у Звенигородці.

У 1960 році родина переїздить до Черкас. Валентина отримала можливість відвідувати літературну студію імені Василя Симоненка. Поволі набралася віршів на першу збірку. Власноруч виконала її художнє оформлення. З благословення художника Данила Нарбута незабаром обласним Будинком народної творчості було організовано першу персональну виставку (декоративний розпис) у виставковій залі обласної організації Спілки художників України (1970 р.).

1977 року виходить перша поетична збірка В. Кузьменко, яка отримала ту ж назву, що й перша мистецька виставка – «Квітка любові». Збірка була визнана кращою книжкою року, а Валентина Федорівна стала членом Спілки письменників України.

¹ Левада О. Поезії суцвіття молоде // Літ. Україна. – 1977. – 15 берез. – С. 2–3.

Літературну, творчу майстерність Валентина Кузьменко вдосконалювала на вищих літературних курсах при Літературному інституті імені О. М. Горького у Москві.

У 1981 році виходить друга книжка поетеси «Колискова для матері», а в 1987 – третя «Моринські барвінки». Майже через 30 років (2008 р.) до читача прийшла «відроджена» «Квітка любові», де слово і пензель «повінчані духом мистецтва», талантом світобачення мисткині:

*Фарбами пропахли мої руки,
Фарбами пропахли мої дні.
Барви світу з серцем перегукуються –
І найтонший звук болить мені.*

Персональні виставки В. Кузьменко відбулися в Києві, Москві, Ленінграді, Каневі, Сумах, Запоріжжі... Кращі її роботи знаходяться в багатьох музеях України та приватних колекціях.

Дослідник творчості поетеси Володимир Поліщук пише, що «непідробна щирість є вирішальною рисою змісту її лірики. А ще поезія Валентини Кузьменко відзначається м'якою, «пастельною» образністю, негучним, ніжним «кларнетним» звучанням, напоєністю сонцем, кольорами, життєствердністю»:

*Торкнула осінь пензлем золотим
Гілля беріз, осик летючі крила.
Легесенький понад полями дим, –
Милуюся тобою, земле мила!*

Від рідного села «сільська» закоріненість Валентини Кузьменко:

*У мого літа перепілчин голос,
Зелені очі трав і житні вії,
Засмагли руки, мов гречані стебла,
І сміх – росини вранішні на м'яті.*

Низку поезій Валентини Кузьменко поклав на музику композитор А. Ковбаса. У часописі «Холодний Яр» публікуються її оповідання і новели, повість «Розімкнуте коло», окремі твори вміщено у двотомнику «Письменники Черкащини» (2007 р.).

Валентина Федорівна Кузьменко – лауреат премії імені Василя Симоненка (2009 р.), заслужений майстер народної творчості (2011 р.).

Свою любов до краси вона прижила доньці Наталі – нині вже майстрові народної іграшки:

*Забилось у грудях хвилювання –
Мені розкрилась тайна дозрівання:
Бабуся, мама, доня, внуця – диво! –*

І я всміхнулась крізь сльозу щасливо.

Валентина Федорівна живе творчістю. У своєму вірші «До творчості» вона пише:

*Це ти. Це ти – підступна і лукава,
І ні по чім тобі ні гроші, ані слава,
Це ти – жорстока і прекрасна Панна,
Без котрої життя – порожнє існування.*

Поетеса з тривогою пише про сьогоднішня, намагаючись словом і пензлем лікувати людські душі:

*Сльозою Диво свячу і множу.
Жила б інакше, та вже не зможу.*

ЛІТЕРАТУРА:

Твори В. Ф. Кузьменко-Волошиної

Етнографіті : [поезії] / Валентина Волошина ; [худож. О. Куліш]. – Черкаси : Вертикаль, 2013. – 71 с. : іл.

Розімкнуте коло : (уринок з повісті) / Валентина Кузьменко // Холодний Яр : часопис. – Черкаси, 2011. – № 3. – С. 243–256.

Квітка любові : відроджена : поезії / Валентина Кузьменко-Волошина. – Черкаси : [Вид. Чабаненко Ю. А.], 2008. – 263 с. : іл.

Моринські барвінки : поезії / Валентина Кузьменко-Волошина. – Київ : Рад. письменник, 1987. – 126 с. : іл.

Колискова для матері : поезії / Валентина Кузьменко. – Київ : Рад. письменник, 1981. – 87 с. : портр.

Квітка любові : лірика / Валентина Кузьменко ; [передм. Г. Донця]. – Київ : Рад. письменник, 1977. – 72 с. : портр.

Образотворчі роботи В. Ф. Кузьменко-Волошиної

«**Ти знаєш, що ти – людина...**» ; «Віночок народних пісень» ; Червневі роси ; Біля рідних джерел ; Вічна весна ; «Зоре моя вечірняя...» ; Тиша : [репродукції] / В. Ф. Волошина // Жива традиція : майстри народного мистецтва Черкащини. – Черкаси, 2009. – С. 92–95.

Чорнобривці ; Моринські барвінки ; Ой летіли дикі гуси ; Син народився [репродукції] / В. Ф. Кузьменко // Рад. жінка. – 1985. – № 6. – вклад. між с. 16–17.

Декоративні розписи : БАМ ; Російський наспів ; Легенда (Пам'яті Гагаріна) ; Холодноярська легенда ; Сонце заходить, гори чорніють ; Чи зустрінемось? / В. Ф. Кузьменко // Україна. – 1981. – № 49. – вклад. між с. 12–13.

Дружба ; Перший день літа ; Ранок ; Мить ; Пам'яті космонавтів [репродукції] / В. Ф. Кузьменко // Ранок. – 1977. – № 3. – вклад. між с. 12–13 ; 4-а с. обкл.

Барвистий дивоцвіт Валентини Кузьменко : Сонце на калині ; Мить ; Серце Данко ; Молода калина ; Голос літа [репродукції] / В. Ф. Кузьменко // Дніпро. – 1976. – № 3. – 1-а с. обкл. ; вклад. між с. 64–65.

Валентина Кузьменко : (каталог виставки) / В. Ф. Кузьменко. – Черкаси : Черкас. обл. управління у справах видавництв, поліграфії і кн. торгівлі, 1974. – 16 с.

Про В. Ф. Кузьменко-Волошину

Поліщук, В. Т. «Я хочу землю бачити в цвіту...» : поезія Валентини Кузьменко / Володимир Поліщук // Поліщук В. Т. Вибране. [Т. 3]. Під прапором неба. – Черкаси, 2013. – С. 144–152.

Захарченко, В. Сага роду і народу : [про повість «Розімкнуте коло»] / Василь Захарченко // Холодний Яр : часопис. – Черкаси, 2011. – № 3. – С. 239–242.

Коваленко, В. Валентина Кузьменко / Валентина Коваленко / Криничка : антол. творів письм. Черкащини для дітей та юнацтва : [в 2 т.]. – Черкаси, 2009. – Т. 2. – С. 91–94.

Забудський, І. Квітка любові / Ігор Забудський // Холодний Яр : часопис. – Черкаси, 2004. – № 3. – С. 240–250.

Поліщук, В. Т. Валентина Кузьменко / Володимир Поліщук // Гілочка : письменники Черкащини – дітям : посіб. – хрестоматія. – Черкаси, 2002. – С. 167–172.

Смолянський, Ю. Дочка Шевченкового краю / Юрій Смолянський // Черкаси. – 1994. – 19 арк. – С. 8.

Дивосвіт слова і пензля Валентини Кузьменко-Волошиної : біобібліогр. нарис / КЗ «Обласна бібліотека для юнацтва імені Василя Симоненка» Черкас. облради ; [авт. літературознав. нарису В. Т. Поліщук ; авт.-упоряд. Н. М. Філактова]. – Черкаси : [ОБЮ], 2010. – 40 с. : іл.

Шевченко, Є. І. Кузьменко-Волошина Валентина Федорівна / Є. І. Шевченко // Енциклопедія Сучасної України. – Київ, 2014. – Т. 15 : Кот–Куз. – С. 703.



9 вересня
250 років від дня народження
письменника
І. П. Котляревського
(09.09.1769–10.11.1838)

Будеш, батьку панувати,
Поки живуть люди;
Поки сонце з неба сяє,
Тебе не забудуть!

Т. Г. Шевченко¹

Життя і творчість І. П. Котляревського припали на час історичного роздоріжжя: кріпацтво, стихійні протести, антилюдські закони, коли народ міг втратити все – надії, традиції, культуру, майбутнє і, зрештою, себе. Могутній і тотальний імперський тиск мав остаточно привести до знищення навіть можливих проявів національного духу. Та із порівняно невеликого за обсягом творчого доробку Івана Котляревського починається потужний рух національного відродження. Поема «Енеїда» стала епохальним за своєю громадською і художньою значущістю явищем. Творчість Котляревського ознаменувала собою початок нової ери української літератури.

Народився майбутній письменник 9 вересня 1769 року в Полтаві, в сім'ї канцеляриста міського магістрату. Згодом Котляревським було «пожалувано» дворянське звання. Місцевий дяк навчив малого Котляревського грамоти і вдатний до письма десятирічний хлопець був прийнятий на службу підканцеляристом до штату малоросійської канцелярії. Через два роки вже був губернським реєстратором. У 1783 р. здібний юнак вступив до Полтавської Словенської духовної семінарії, де вивчав латинську, німецьку та французьку мови, знайомився з кращими зразками вітчизняної та зарубіжної поезії. Семінарист Котляревський цікавився народним побутом, грав у ляльковому театрі і почав писати вірші, за що учні прозвали його «рифмачем».

У 1789 році, після смерті батька, двадцятирічним юнаком він на останньому році навчання залишає семінарію і починає служити чиновником у полтавських канцеляріях, а згодом вчителює у поміщицьких родин. Саме під час вчителювання, з 1794 р., розпочинається робота письменника над

¹ Шевченко Т. Г. На вічну пам'ять Котляревському // Шевченко Т. Г. Кобзар. – Київ : Дніпро, 1999. – С. 18–21.

славнозвісною «Енеїдою». Саме ці важливі сторінки біографії пов'язані із Черкащиною.

Факти про перебування Котляревського на Черкащині публікувалися в дореволюційному виданні «Київська старовина» та «Наукових записках», виданих Полтавським літературно-меморіальним музеєм І. П. Котляревського. У відділі рукописів Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого можна знайти так званий Болховітіновський список «Енеїди», написаний на блакитному папері з тавром 1796 р., він має заголовок «Перецыганенная «Энеида» с русского языка на малороссийский 1794 года октября 11 дня». Як бачимо, перший список «Енеїди» припадає на 1794 рік, коли Котляревський перебуває на посаді домашнього вчителя у мастку дідича Герасима в околиці Ірклієва на Золотоніщині. Збереглися в пам'яті народній і спогади про вчителювання Івана Петровича у Ковраї (тепер Золотоніського району).

Письменник і педагог С. Стеблін-Камінський у статті «Біографічний нарис життя Івана Петровича Котляревського» у 1860 р. пише: «В цю епоху свого життя, вивчаючи малоросійську мову, він спостерігав звичаї, повір'я і перекази українців, бував на зборищах і забавах простолюدців і сам, переодягнений, брав участь у них, уважно слухав і записував слова малоросійського наріччя». А краєзнавець М. Домонтович записав у 1904 році: «Любив Котляревський бувати в Золотоноші на ярмарках і базарах. Приїздив бричкою разом зі своїм паном або його близькими. Штовхався між людьми, слухав кобзарів і лірників, вчився особливості мови, звичаїв, одягу. Мав знайомих у місті, заходив до мене. Відвідував Красногірський монастир, що під Золотоношею». З хвилюванням молодий учитель прислухався до старих людей, які оповідали про героїчну минувшину, в народній пам'яті ще жили спогади про славу Запорізьку Січ.

На золотоніському березі Дніпра, він і почав писати свою «Енеїду» під впливом щойно купленої в сусідньому Кременчуці книги – «Вергилиева Энеида, вывороченная наизнанку». Під дубом, прозваним у народі Сірковим, народилися перші рядки «Енеїди» Котляревського – написані чудовою, живою, сповненою гумору й сатири, українською мовою. Рукописна «Енеїда» користувалася широкою популярністю вже в перші десятиріччя ХІХ ст. і серед заможних людей, і серед простого люду.

А першою слова «Еней був парубок моторний і хлопець хоч куди козак» почула місцева дівчина Наталка – кріпачка Сухопня. Всім серцем покохав її Котляревський, зрештою попросив пана віддати за нього Наталку. У відповідь же почув насмішувате : «Станеш моїм кріпаком – дам згоду». На обурене : «Я ж дворянин!», Сухопень байдуже відповів : «Таких як ти, дворян-голодранців, у

Золотоноші повно!» Для вчителя був лиш один шлях забути Наталку, а заодно й довести шляхетність, – військова служба...

Дванадцять років життя віддав І. П. Котляревський військовій службі. Розпочав 1 квітня 1796 р. кадетом у Сіверському карабінерному полку, який спочатку був розташований у Полтаві, а пізніше переведений в м. Умань. Звідси прапорщик І. П. Котляревський був відкомандирований на службу ад'ютантом до генерала Дотішампа, інспектора Дністровської і Кримської інспекцій, і служив при ньому до лютого 1806 р., потім знову повернувся до Умані в Сіверський полк. 12 квітня 1806 р. здібному офіцерові Івану Котляревському було надано чин штабс-капітана, він служив ад'ютантом генерала Мейєндорфа. Згодом, з Умані вирушив на фронт, на російсько-турецьку війну, де брав безпосередню участь у бойових діях в районі фортеці Ізмаїл, а ще вів «Журнал воєнних дій 2-го корпусу». 1808 року вийшов у відставку; ще раз прибув до Золотоноші тільки 1812 р., коли формував 5-й козацький полк для боротьби з Наполеоном. Службові успіхи були оцінені й відзначені у 1817 році. Олександр I під час перебування у Полтаві нагородив першого українського класика чином майора, діамантовим перстнем та довічною пенсією в розмірі 500 рублів.

Службові зв'язки дадуть змогу І. П. Котляревському створити перший український театр. У 1816–1821рр. він – директор Полтавського вільного театру, один із перших аматорів української драматургії.

Літературна спадщина письменника невелика, проте значуща, це життєдайне джерело, з якого черпатимуть насагу багато нових поколінь. Над повним текстом «Енеїди» (у шести частинах) Іван Котляревський працював 25 років. Блукаючи в списках серед народу поему підготував до друку й опублікував у 1798 р. багатий меценат із старого козацького роду Максим Парпура з Конотопа, який на той час служив у Петербурзі. Видавець надрукував поему без відома і дозволу автора (може, він і не знав, що Котляревський служив прапорщиком у Сіверському полку). Лише у 1809 р. за фінансової підтримки С. Кочубея виходить «Енеїда» втретє, і видавець її сам І. П. Котляревський. Поема була виправлена, доповнена і складалася з чотирьох частин. До 1820-го р. Іван Петрович завершив літературну роботу над «Енеїдою» і написав драматичну правдиву п'єсу про українських селян «Наталка-Полтавка» та водевіль «Москаль-чарівник».

«Наталка-Полтавка» на театральних сценах Черкащини ставиться ще з 1904 р. У Черкаському театрі Ярового. Потім того ж року, коли відкрився Народний Дім у Черкасах, першою була поставлена «Наталка-Полтавка». Нині п'єси Котляревського широко йдуть на сценах професійних та народних театрів Черкащини. Часто можна почути арії, дуети і хори з «Наталки-Полтавки»,

лунають пісні поета, які стали народними. Цікавою сторінкою біографії є його взаємини з родичами. Відомо, що письменник залишився неодруженим. Родичі мешкали на Катеринопільщині у Калигірці. Чоловік двоюрідної сестри письменника Галини Яківни, Семен Трохимович Скоробагач, був управителем маєтку князів Лопухіних. І. П. Котляревський завжди допомагав їм грошима.

Помер письменник 10 листопада 1838 р. у віці 69 років, похований у м. Полтава. За рішенням ЮНЕСКО ім'я І. П. Котляревського внесене до календаря видатних діячів світової культури. Ще один наш земляк С. Єфремов писав : «Не будши, як справедливо вважають, генієм, коли міряти світовим масштабом, Котляревський зробив, проте, величезної ваги, просто-таки геніальне діло, давши свідомий почин молодому свіжому письменству і громадському рухові наново відродженого народу. А такі заслуги не забуваються, і коли український народ кладе й свого щось в загальносвітову скарбницю духовного надбання, то треба пам'ятати, що почалось у нас це з Котляревського».

ЛІТЕРАТУРА:

Хропко, П. Іван Котляревський : біограф. нарис / П. Хропко. – Київ : Дніпро, 1969. – 102 с.

Левін, Б.Н. Дім для бідних : [повість про І. П. Котляревського ; згадуються м. Золотоноша, смт Драбів] / Б. Н. Левін // Левін Б. Н. Веселий мудрець. – Київ, 1978.– Кн. 2.– С. 161–388.

Юхно, Б. Любовні легенди Черкащини : [І. Котляревський та його кохана Наталка з-під Золотоноші] / Борис Юхно // Акцент. – 2017. – 8 февр. (№ 6). – С. 12.

Бравада, О. Черкаські музи класиків мистецтва / Олександр Бравада // Прес-Центр. – 2009. – 11 берез. (№ 11). – С. 27.

Соса, П. «Поки сонце з неба сяє, тебе не забудуть» / П. П. Соса // Черкас. край. – 1999. – 15 верес. (№ 71). – С. 6.

Пономаренко, М. «Енеїда» народилась на Черкащині / Михайло Пономаренко // Молодь Черкащини. – 1963. – 13 лют. (№ 19). – С. 4.

Мицик, В. Автор «Енеїди» на Уманщині / Вадим Мицик // Колос.– 1969.– 23 серп. (№ 101). – С. 4.



23 вересня
100 років від дня народження
поета-гумориста
С. В. Савченка
(23.09.1919–01.09.2010)

У 70–90 роках минулого століття широко відомим у нашому краї було ім'я гумориста Семена Савченка. Почувши його, люди відразу посміхалися.

Читаючи мініатюри гумориста, можна було подумати, що його життя таке ж веселе, як і його твори. Але це не так.

Народився Семен Васильович Савченко і майже все життя прожив у Вереміївці на Чернобаївщині. Батька не пам'ятав, а мати теж рано пішла за межу. Виховувався у колгоспному патронаті. У 1939 році був призваний на дійсну військову службу, а там почалася війна. Після тяжкого поранення повернувся додому інвалідом (без правої руки). Мав одинадцять урядових нагород. Багато повоєнних років працював у апараті сільської ради.

Писав гуморески. Дотепними, а часом дошкульними виходили вони в нього. Поступово прийшло визнання читачів. Друкувався Семен Васильович на сторінках місцевої періодики, а також у «Сільських вістях», «Молоді України», «Перці», «Бористені», «Хліборобі України».

У більшості творів нашого земляка багато іронії і м'якої посмішки над «героями»: ледарями, п'яницями, крадіями, шахраями:

– *За які гріхи, цікаво,
Гнат на службі погорів?
– На гарячому спіймали:
Брав з клієнтів хабарі...
– То чому ж його ще й досі
Наш закон не покарав?
– Допоміг набутий досвід –
Комусь сунув хабаря.*

(«Досвід допоміг»)

Гуморески Семена Савченка увійшли до репертуару Юрія Тимошенка, Анатолія Паламаренка, Юрія Смолянського. Та й сам автор був майстерним їх виконавцем. Виступав у рідному селі, Чернобаївському районному Будинку культури.

Участь С. Савченка у міжнародному фестивалі народної творчості приносить йому срібну медаль лауреата. Згодом він стає лауреатом конкурсу гумористів журналу «Перець». Високу оцінку журі одержали його гуморески на першому фестивалі сатири і гумору «Вишневі усмішки».

Творчість Семена Васильовича Савченка не втратила своєї актуальності і сьогодні. Він помічає людські вади і посміхається:

*Посміхаючись, Онисько
Карпові похвастає:
– Буду, дядьку, женитися,
Парубоцтву – баста.*

*Галя – дівчина хороша,
Модно одягається...
Шкода тільки, як говорить,
Трохи заїкається...*

*– То не вада, дядько мовить, –
Про те можна брати...
Може коли і ти слово
Втовпишся сказати.*

(«Дядькова порада»)

Семен Васильович Савченко – автор трьох збірок гумору: «Лопата для грошей», «Шкода від поцілунків», «По любові». Вони побачили світ завдяки допомозі чорнобаївців, які люблять і шанують свого земляка.

ЛІТЕРАТУРА:

Твори С. Савченка

Шкода від поцілунків : [гумор. вірші] / С. В. Савченко. – Чорнобай : б. в., [1994?]. – 105 с. : портр.

Біографічна довідка про автора – с. 5.

Лопата для грошей : [гумор. вірші] / С. В. Савченко. – Чорнобай : б. в., [1993?]. – 105 с. : портр.

Біографічна довідка – с. 5.

«Парубоцькі справи» : [гуморески] / Семен Савченко // Холод. Яр : часопис. – Черкаси, 2003. – № 2. – С. 303.

Про С. Савченка

Бондар, О. «Ой Семене, ти, Семене, склади вірша, ще й про мене» / Олексій Бондар // Черкас. край. – 1999. – 30 черв. (№ 50). – С. 6.

Смолянський, Ю. «Гумор – велика сила» / Юрій Смолянський // Село і Люди. – 1994. – Берез. (№ 13). – С. 6.

Смолянський, Ю. Бажаємо усмішок / Юрій Смолянський // Черкас. правда. – 1989. – 16 верес. (№ 213). – С. 4.

Мозгова, В. Як ми гостювали у Семена Савченка / Валентина Мозгова // Молодь Черкащини. – 1996. – 3 лют. (№ 6). – С. 3 : іл.

А автор хто? // Черкас. край. – 1991. – 30 берез. (№ 62). – С. 4.

І в дев'яносто ще козак // Сіл. вісті. – 2009. – 25 верес. (№ 110). – С. 60 : портр.



11 листопада
100 років від дня народження
актриси
О. Я. Кусенко
(11.11.1919–17.11.1997)

Народилася майбутня актриса 11 листопада 1919 року в Каневі. Виховувала дівчинку мама, бо батько загинув у рік народження донечки. Від мами Оля почула вірші Т. Шевченка, а вже у 5 років вперше виступала на зборах і серйозно, голосно, подорослому прочитала поезію Т. Шевченка. Далі життя склалося так, що дівчинка потрапила до дитячого будинку, потім до інтернату. Скрізь, куди б доля не приводила, вона активно брала участь у театральній самодіяльності.

У 1937 році О. Кусенко стала студенткою акторського факультету Київського державного театального інституту (нині Київський Національний університет театру, кіно і телебачення ім. І. Карпенка-Карого). Дипломною роботою Кусенко стала роль Мані у фільмі «Сім'я Януша» Білоруської кіностудії. Успіх молоді актриси було визнано всіма. У 1941 році вона отримує диплом актриси драматичного театру. 22 червня 1941 року відомий кінорежисер О. Довженко запросив випускницю приїхати на Київську кіностудію для переговорів про нову роль. Але зустріч не відбулася, адже розпочалася війна. Ольга Кусенко стає медсестрою військово-санітарного поїзду. Вона доглядає поранених, опікується бібліотекою, організовує самодіяльність.

З 1943 року стає актрисою Сталінградського фронтового театру, потім театру 4-го Українського фронту, у складі якого дала 450 концертів.

З 1944 року Ольга Кусенко стає артисткою Київського театру ім. Івана Франка, якому присвятила усе своє життя. За час служби в театрі нею було зіграно більше 60 ролей. Серед них ми знайдемо героїнь радянської драматургії, класичної світової, російської, української. Образи, створені О. Кусенко, завжди були наділені особливим внутрішнім світлом. Навіть у негативних ролях вона намагалася знайти людяність.

У її акторській скарбниці яскраві ролі як класичних, так і сучасних героїнь: Маруся з «Житейського моря» І. Карпенка-Карого, Анна з «Украденого щастя» І. Франка, Беатріче з «Багато галасу даремно» В. Шекспіра, Варя з «Вишневого саду» А. Чехова, Еврідіка з «Антігони» Софокла, Неля з «Острову твоєї мрії» М. Зарудного, Андромаха з «Кассандри» Л. Українки, Зінаїда Петрівна з «Сімейного детектива» Л. Синельникова та багато інших героїнь, які у виконанні Ольги Кусенко надовго запам'ятовувалися глядачам. 1962 року вона отримала звання Народної артистки УСРС, у 1976 році – Народної артистки СРСР.

Чоловіком акторки був український артист естради Юрій Тимошенко, відомий глядачеві як Тарапунька, з яким вона познайомилася ще під час навчання в театральному інституті. Побралися вони у 1946 році, та, на жаль, їхнє подружнє життя не було безхмарним: через 18 років вони розлучилися. Для Ольги Кусенко це був тяжкий удар, до кінця життя вона залишалася самотньою. Дітей у пари не було.

Акторка повністю присвятила себе роботі. Протягом 1973–1987 рр. була головою правління Українського театального товариства. Маючи чудовий голос, записала чимало творів для Українського радіо. Не залишалась осторонь соціального життя, була депутатом Верховної Ради УРСР протягом 1963–1975 років.

Померла акторка 17 листопада 1997 року у Києві, де прожила більшу частину свого життя. Була похована на Байковому кладовищі.

З нагоди 80-річчя від дня народження 1999 року відбулися урочистості у Каневі. На батьківщину Ольги Кусенко з'їхалися артисти національного академічного театру імені Івана Франка. Під час урочистостей на приміщенні колишнього театру (тепер приміщення Канівської дитячої школи мистецтв, в якому вона розпочинала акторську діяльність, встановлено меморіальну дошку з барильєфом видатної артистки.

У Києві, на будинку, де жила актриса, у 2010 році встановлено гранітну меморіальну дошку.

ЛІТЕРАТУРА:

Осипенко, Т. Життєвий і творчий шлях актриси О. Я. Кусенко / Т. Осипенко // Черкащина в контексті історії України : матеріали Сьомої наук.-краєзнавчої конф....Черкаси, 2014. – Ч. 2. – С. 247–254.

Сорокопуд, І. Самобутній талант / І. Сорокопуд // Сорокопуд І. Краси розкрилля : Канівщина мистецька. – Канів, 2005. – С. 50–53.

Ольга Кусенко / уклад. В. Чудновець // Золоте поле : біогр. нариси із серії «Жінки Черкащини». Спец. вип. журн. «Я – Жінка». – Черкаси, 1999. – С. 73–76.

Новоселицька, Л. М. Ольга Кусенко / Л. М. Новоселицька. – Київ : Мистецтво, 1983. – 84 с.

Кравець, А. Дружина «Тарапульки» не залишилася «в тіні» знаменитого актора / Андрій Кравець // Вечірні Черкаси. – 2017. – 18 січ. (№3). – С. 15.

Бравада, О. Канівська «половинка» актора – зірки Тарапульки / Олександр Бравада // Прес-Центр. – 2010. – 20 жовт. (№42). – С. 21.

«Є в театрі своя таємниця – прекрасна і неповторна» // Місто. – 2009. – 28 жовт. (№ 44). – С. 6.

Янковська, О. Кусенко Ольга Яківна / О. Янковська // Енцикл. історії України. – Київ, 2008. – Т. 5. – С. 535 : фотогр.

6 грудня

100 років з часу Першого Зимового походу Армії УНР (06.12.1919–06.05.1920)



Винятковою рисою героїв Наддніпрянської України було те, що вони продовжували боротьбу, навіть тоді, коли приреченість визвольних змагань ставала очевидною...

Роман Коваль¹

Українська військова історія має багато звитяжних та драматичних сторінок. Особливе місце серед інших посідає подія, що сталася у період визвольних змагань 1917–1921 рр., а саме – Перший Зимовий похід Армії УНР.

¹ Коваль Р. Повернення отаманів гайдамацького краю / Роман Коваль. – Київ, 2001. – С. 29.

Знаходячись в оточенні ворогів, покинуті владою, українські військові залишилися вірними своїй клятві, національним ідеалам та любові до рідної землі.

Восени 1919 р. Українська Народна Республіка агонувала. Вся Європа знала про це, але ні уряди, що визнали УНР, ні Міжнародний комітет Червоного Хреста, не вважали за потрібне допомогти Українській армії, яка продовжувала вести виснажливу, смертельну боротьбу з російським комунізмом, що готувався до стрибка на захід. У листопаді 1919 р. знекровлена попередніми боями та пошестю тифу (залишилося 8–10 тисяч вояків) Армія УНР виявилася затиснутою у «трикутнику смерті» в районі м. Старокостянтинів між Добровольчою армією Денікіна, польською армією та Червоною армією. У таких умовах було прийнято рішення ліквідувати регулярний фронт, вийти у ворожий тил і розпочати партизанську війну разом із повстанськими загонами для головного – збереження Армії УНР на українській території.

6 грудня 1919 р. перед від'їздом до Варшави Симон Петлюра призначив командувачем Дієвою Армією УНР М. Омеляновича-Павленка, а його заступником Ю. Тютюнника, які в ніч на 7 грудня й розпочали Зимовий похід. Боєздатні частини були зведені в 4 групи: Запорізьку (командир – генерал-хорунжий М. Омелянович-Павленко, згодом – полковник А. Гулий-Гуленко), Київську (командир-полковник Ю. Тютюнник), Волинську (командир – полковник О. Загородський) та 3-ю стрілецьку дивізію зі Спільною юнацькою школою (командир – полковник В. Трутенко). Загальна чисельність армії становила близько 10 тисяч вояків (з них боєздатних 3–3,5 тис.) при 2 тис. шабель та 12 гарматах. Січові стрільці під командою Є. Коновальця відмовилися брати участь у рейді, оскільки не бачили сенсу в партизанських діях. Частина їх самодемобілізувалася, решта приєдналася до інших підрозділів Армії УНР.

Маршрут Першого Зимового походу пролягав територіями Житомирської, Київської, Кіровоградської, Миколаївської, Одеської, Вінницької областей та майже всіма районами Черкаської області (у зворотньому напрямку також). Детальний опис маршруту Армії УНР у Першому Зимовому поході наведений у спогадах М. Омеляновича-Павленка «Спогади українського командарма» та в книзі О. Доценка «Зимовий похід (6.XII.1919–6.V.1920)». Основні битви відбулися під Липовцями, Жашковом, Уманню, Каневом, Черкасами, Смілою, Золотоношею, Ольвіополем, Голованівськом, Гайсином, Вознесенськом і Балтою.

Найбільш активний повстанський рух спалахнув на Правобережжі, в районах, що прилягають до Дніпра. Багато повстанців діяли й на Лівобережжі, проте командування української армії вирішило, що переходити туди

небезпечно, доки не замерзне Дніпро. Тому подальше просування військових частин Зимового походу відбувалося у напрямку Умані, Звенигородки, Тального.

28 грудня 1919 р. кіннота Київської групи Юрка Тютюнника раптовою атакою оволоділа містечком Жашків. Наприкінці 1919 р., звільнивши села Ризине, Багву, Заліське, Кобринове, Гуляйку, Гусакове, попрямувала на Звенигородку. 1 січня 1920 р. після тригодинного бою полк ім. Костя Гордієнка зайняв Умань. А Волинська група О. Загородського, вибивши денікінців із Романівки, рушила на Тальне. Запорізька група на чолі з М. Омеляновичем-Павленком зосередилась на Уманщині. Місцеві жителі вороже ставилися до білогвардійців і всіляко надавали підтримку Армії УНР. Патріотичне піднесення було настільки великим, що в українському війську не було жодного випадку дезертирства – попри спокусу вояків, які проходили повз свої хати, залишитися вдома.

До середини січня білогвардійський фронт перестав бути серйозною небезпекою для українського війська, Денікін відступив на південь, тож увагу зосередили на боротьбі проти більшовиків. Українські частини вивели у район Черкаси–Чигирин–Канів. Перед українською армією стояло завдання уникати масштабних сутичок із більшовиками, а продемонструвати наявність збройних сил і підготувати ґрунт для розгортання навесні 1920 р., разом із поляками, антибільшовицького повстання. 4 лютого українські війська північної колони увійшли до Канева, 5 лютого з боями оволоділи Смілою. Повернувшись на Черкащину, Армія УНР розмістилася в Холодному Яру. 11 лютого 1920 р. роз'їзди всіх дивізій зустрілися в околицях с. Медведівка. Повстанська Холодноярська організація під керівництвом В. Чучупака контролювала майже всю Чигиринщину і налічувала близько 4 тисяч озброєних повстанців. Разом з ними вояки Армії УНР здійснили ряд успішних військових операцій проти підрозділів Червоної Армії.

13 лютого 1920 р. в районі сіл Худоліївка–Топильне–Вереміївка по льоду відбулася переправа українських військових через Дніпро. 15 лютого точилися бої полку Чорних Запорожців за Золотоношу. Вдалося вибити червоних з міста, однак довелося відступити на с. Кропивна, противник отримав підкріплення з Переяслава. Пробувши на лівому березі Дніпра чотири дні, армія отримала наказ повернутися на Правобережжя з тим, щоб уникнути прямого зіткнення з регулярними частинами Червоної Армії. Незважаючи на тимчасові успіхи, Армія УНР дуже поступалася російській у чисельності й озброєнні, не вистачало одягу, медикаментів. Додалися й зовнішні негаразди українського уряду на геополітичній арені. Це й призвело до подальших поразок та відступу Армії УНР на захід, знову територією Черкащини. 6 травня 1920 р. в районі Ямпольа колони

героїчного полку Чорних Запорозжців П. Дяченка з'єдналися з роз'їздами 3-ї Залізної дивізії О. Удовиченка, яка наступала на більшовиків із заходу. Зимовий похід завершився.

За 180 днів Дієва Армія УНР здолала 2500 кілометрів, провела понад 50 успішних боїв, захопила значні збройні трофеї. Перший Зимовий похід сприяв поширенню селянських повстань в Україні, показав силу духу і жертвовність вояків УНР в боротьбі за державність. Усіх учасників походу, які повернулися, було нагороджено орденом Залізного Хреста. За оцінками військових істориків Перший Зимовий похід Армії УНР є найгероїчнішою сторінкою воєнного мистецтва періоду національно-визвольних змагань в Україні 1917–1921 рр., під час якого українська армія вперше вдало застосувала партизанські методи боротьби з численними ворогами. Досягнута головна найважливіша мета – збережена Армія УНР.

Героями і командирами в Першому Зимовому поході було багато уродженців Черкащини. Серед них: В. Ольшевський, Ю. Тютюнник, О. Загородський, М. Білінський, В. Трутенко, А. Вовк, П. Гарячий, Д. Жупінас, І. Савченко, М. Шраменко та інші. Вшановуючи пам'ять героїв, на Черкащині встановлено пам'ятники воїнам Армії УНР у м. Звенигородка та с. Соколівка Жашківського району. У 2017 р. до 100-річчя Української революції 1917–1921 рр. у м. Золотоноша відбулося урочисте відкриття пам'ятника легендарному кінному полку Чорних Запорозжців Армії УНР.

ЛІТЕРАТУРА:

Мельниченко, В. Черкащина в добу Української революції 1917–1921 рр.: навч. посіб. / В. М. Мельниченко ; Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького ; Черкас. обл. орг. Нац. спілки краєзнавців України. – Черкаси : Вертикаль, 2016. – 199 с. : іл.

Тютюнник, Ю. Революційна стихія. Зимовий похід 1919–1920 рр. / Ю. Тютюнник ; передм. О. Романчук. – Львів : Універсум, 2014. – 192 с. : іл.

Доценко, О. Зимовий похід (6. XII. 1919–6. V. 1920) / О. Доценко. – Київ : Видавництво ім. О. Теліги, 2001. – 376 с.

Кравець, А. У Золотоноші, біля церкви – місце «крайнього» переможного бою Першого Зимового походу Армії УНР... / Андрій Кравець // Козац. край. – 2016. – 29 жовт. (№ 14). – С. 7.

Коваль, Р. Зимовий похід / Роман Коваль // Козац. край. – 2011. – 14 листоп. (№ 15). – С. 6–7.



8 грудня
100 років від дня народження
математика, кібернетика
К. Л. Ющенко
(08.12.1919–15.08.2001)

Сьогодні комп'ютерні технології займають важливе місце в житті кожної людини. Ми можемо підтримувати зв'язок з людьми та передавати інформацію завдяки соціальним мережам та спеціальним програмам: Скайп, Вайбер, електронна пошта та ін. Всім цим ми завдячуємо відомим засновникам: Марку Цукенбергу, Ленрі Пейджу,

Біллу Гейтсу, Павлу Дурову, Ніколасу Зеннстрему. Фундамент цих програм створили відомі вчені, серед яких наша землячка Катерина Логвинівна Ющенко.

Ющенко-Рвачова народилася 8 грудня 1919 року в місті Чигирин у родині вчителів, які, крім Катерини, виховували ще чотирьох дітей: Людмилу і Миколу, що стали шкільними вчителями, Олексія – професора Харківського авіаційного інституту – і Володимира – всесвітньо відомого академіка НАН України. Вона була четвертою дитиною в сім'ї, передостанньою.

Батько, Рвачов Логвин Федорович, був вчителем історії та географії в Чигиринській 7-річній школі. У 1937 році звинувачений в українському націоналізмі, засуджений на 10 років та помер у засланні (1943 р.).

Мати, Рвачова Ксенія Олексіївна, була вчителем математики в Чигиринській школі. Після арешту чоловіка також була засуджена на 10 років, але в 1941 році звільнена та 1956 року реабілітована.

Катерина навчалася в Чигиринській зразковій школі. З дитинства цікавилася математикою, історією, літературою. Відвідувала гуртки, писала вірші.

Після закінчення школи в 1936 році вступила на фізико-математичний факультет Київського державного університету. Але у 1937 році її відраховують як дочку ворога народу. Неповнолітня Катерина Логвинівна змушена була жити без обох батьків і утримувати себе. Та попри все дівчинка не здалася і вступила 1938 року до Самаркандського університету в Узбекистані і закінчила його на відмінно в 1942 році. Пізніше Катерина Логвинівна напише у своїх спогадах: «Після всіх митарств і принижень при спробах продовжити навчання, – а іншого я просто не мислила, – це здалося можливим порятунком. Я уся віддалася навчанню... можливість завершити, нарешті, свою освіту окрилила мене і

допомагала пережити лихо, що прийшло. Але я завжди пам'ятала своїх батьків і таку далеку Україну. Іноді мені було особливо важко і я намагалася виразити свої почуття віршами»:

*Я знаю, що таке журба по рідній, милій Україні
Я знаю, як рида душа в далекім краї, на чужині.
Не чути запахів квіток і соловейка в темнім гаю
Не чути гуркиту річок, як то бувало в ріднім краю.
О краю рідний, щирий мій, ти, краю вірний, серцю милий
Нащо ж шукаю я собі другого місця для могили?
Ні, не залишила тебе, я тут – душа моя з тобою
І раз, вернувшись назавжди, вже не розстанусь я з тобою...*
(«Журба по Україні», Самарканд, 1939)

Під час Другої Світової війни вона працює запальником-підрильником на шахтах міста Ангрен-Сталін, що в 150 км від Ташкента, де у воєнний час потрібні були молоді робочі руки; добуває вугілля, необхідне країні.

Після визволення Західної України від фашистських загарбників у вересні 1944 р. переїжджає до родичів в Україну та працює вчителькою середньої школи на Житомирщині у м. Стрий. Дізнавшись, що в серпні 1946 р. у Львові відкривається відділення Інституту математики АН УРСР, Катерина Логвинівна випадково потрапляє в поле зору академіка Б. Гнеденка (в 1950-ті роки очолював Інститут математики АН УРСР), який одразу ж запропонував дівчині роботу у своєму відділі. У 1950 році Катерина Логвинівна захистила дисертацію на звання кандидата фізико-математичних наук. У 1950 р. Б. Гнеденка обрали дійсним членом АН УРСР, а його відділ перевели до Інституту математики АН УРСР у Києві. Катерина Логвинівна разом із сім'єю відразу ж погодилася на переїзд до столиці.

В той час у підвалі будинку Президії Академії наук встановили комплект обчислювально-аналітичних машин. З цього часу почалася особлива сторінка не тільки біографії К. Л. Ющенко, а й в усій історії становлення програмування і обчислювальної техніки в Україні і загалом в СРСР.

У 1954 році під керівництвом академіка С. Лебедева було створено перший в континентальній Європі комп'ютер «МЕОМ», а в зв'язку з необхідністю подальшого розвитку електронно-обчислювальної техніки в країні, Катерина Логвинівна переключається на обчислювальну математику та розробку необхідних алгоритмів.

Важливий етап у її науковій діяльності пов'язаний із дослідженнями та розробками в галузі «адресного програмування». Вона запропонувала одну з перших у світовій практиці мов програмування – Адресну мову – перше

фундаментальне досягнення київської школи теорії програмування. Адресну мову використовували на всіх вітчизняних комп'ютерах першого покоління «Дніпро», «Київ», М20, «Урал», «Мінськ». Це досягнення теоретичного програмування попередило створення перших таких мов програмування, як ФОРТРАН (1958), КОБОЛ (1959), АЛГОЛ-60 (1960). Підручник з Адресної мови перекладено словацькою, угорською, німецькою, французькою мовами.

За короткий час Катерина Ющенко – одна з провідних фахівців із програмування. У 1966 р. вона захистила свою докторську дисертацію і стала першим доктором фізико-математичних наук. Цей ступінь їй було присвоєно за роботи з програмування.

Для підготовки програмістів у 70-ті роки К. Ющенко заснувала навчальну серію підручників. Не можна не згадати про внесок ученої у створення «Енциклопедії кібернетики», двох видань «Словника з кібернетики».

Для вирішення проблеми мобільності програм від 70-х років К. Ющенко активно працювала над стандартизацією мов програмування. У 1977 р. створено Держстандарт мови КОБОЛ, розроблено стандарти мов ФОРТРАН-2, АЛГАМС, АЛГОЛ-68, АДА, ФОРТРАН-77, Паскаль, ПЛ/1, Сі.

К. Ющенко мала п'ять авторських свідоцтв на винаходи, була співавтором дев'яти державних стандартів України з програмування. Вона – автор понад 200 наукових праць, у тому числі 23 монографій і навчальних посібників. Частина з них вийшла двома-трьома виданнями й перекладена за кордоном – в Німеччині, Чехії, Угорщині, Франції, Данії тощо.

Її мрія здійснилася. Разом зі своїми учнями вона підняла теоретичне програмування на таку висоту, що наукова школа Катерини Логвинівни Ющенко-Рвачової стала знаною у всьому світі. Вона викладала у Львівському та Київському університетах. Серед її учнів – 47 кандидатів і 11 докторів наук.

К. Ющенко у 1978, 1991 рр. були присуджені дві Державні премії України (Державні премії УРСР), 1976 р. нагороджена орденом «Знак Пошани», 1985 р. – лауреат премії імені В. М. Глушкова, 1980 р. – заслужений діяч науки України. Останнє почесне звання отримала у рік своєї смерті – в 2001 р.: сусідня держава, дякуючи за допомогу в розвитку кібернетики на її просторах, присвоїла Катерині Ющенко звання почесного члена Академії наук Молдови.

Відаючи багато сил науці, Катерина Логвинівна зі своїми чоловіком Олексієм Андрійовичем Ющенком виховала трьох дітей, мала дев'ять онуків. Померла Катерина Ющенко 15 серпня 2001 р. і похована в Києві.

Життя Катерини Ющенко порівнюють із долею великої англійки Ади Августини Лавлейс (1815–1852), яка понад усе захоплювалась математикою. Дві

жінки, дві долі, дві чудові віхи в історії програмування. Одна в Англії, інша сто років потому – в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

Абашіна, А. Родина Рвачових та Чигирин в епістолярній спадщині К. Л. Ющенко / Людмила Абашіна, Яніна Діденко // *Залізнякаві читання : краєзнав. часопис : за матеріалами Сьомої наук. краєзнав. конф.* / [голов. ред. Н. П. Лавріненко]. – Черкаси, 2016. – Вип. 7. – С. 86–89.

Євона, А. Ющенко Катерина Логвинівна : доктор фізико-математичних наук / Анна Євона // *Залізнякаві читання : краєзнав. часопис : за матеріалами Шостої наук. краєзнав. конф.* / [голов. ред. Н. П. Лавріненко]. – Черкаси, 2016. – Вип. 6. – С. 123–126.

Ходаченко, В. Катерина Логвинівна Ющенко – творець першої в Європі електронно-обчислювальної машини / В. Ходаченко, Г. Дяченко // *Юний краєзнавець Черкащини* / [за ред. Т. М. Нераденко]. – Черкаси, 2011. – Чис. 1–3. – С. 266–268.

Перевозчикова, О. Катерина Ющенко – видатна вчена, математик, кібернетик / О. Перевозчикова // *Українки в історії.* – Київ, 2004. – С. 117–119.

Кравець, А. Прорив у науці : перший в Європі комп'ютер запрограмувала жінка з Чигирини з простим ім'ям – Катерина Ющенко... / Андрій Кравець // *Вечірні Черкаси.* – 2016. – 28 верес. (№ 39). – С. 17.

Трощинська, О. Засновник вітчизняної наукової школи програмування / О. Трощинська // *Чигирин. вісті.* – 2004. – 4 груд. (№ 91). – С. 2.

Луфференко, О. Засновниця теорії програмування народилася в Чигирині / О. Луфференко // *Чигирин. вісті.* – 2003. – 22 берез. (№ 21). – С. 5–6.

Ігнатецька, І. А. Видатна жінка-програміст / І. А. Ігнатецька // *Календар знаменних і пам'ятних дат.* – Київ, 2009. – № 4. – С. 85–93.

Онопрієнко, В. І. Ющенко Катерина Логвинівна / В. І. Онопрієнко // *Енциклопедія історії України : в 10 т.* – Київ, 2013. – Т. 10 : Т–Я. – С. 712.



20 грудня
90 років від дня народження
краєзнавця
П. П. Соси
(20.12.1929–29.11.2000)

Де Ви там? Як Ви там, Павле Петровичу?
Чи зустрічали своїх земляків?
Душі Шевченка, Сірка, Максимовича,
Гетьманів славних, стрімких козаків...
Сотні століть перед Вами відкрилися.
Подвигів сотні прийшли до книжок.
Згадки людські добирались на милицях.
Ви їх виводили на моріжок.

Микола Борщ¹

Павло Петрович Соса – відомий організатор краєзнавчого руху та музейної справи на Черкащині. Його багаторічна і плідна праця значно вплинула на розвиток краєзнавства в багатому на історію черкаському краї, а науково-публіцистична спадщина поповнила скарбницю знань про наше минуле.

Своїм земляком по праву може пишатися Чорнобаївщина, де в с. Жовнині 20 грудня 1929 року народився П. П. Соса.

Колишнє літописне давньоруське місто-укріплення Желни, його героїчна історія, очевидно, вплинули на вибір майбутньої професії юнака.

Зростав він у бідній селянській родині, змалечку зазнав злигоднів, пережив голодний 33-й, передчасну втрату батьків, скруту воєнного лихоліття.

В перервах між наполегливим навчанням і важкою працею здобув вищу історичну освіту, відслужив в армії, вчителював, працював на заводі.

Тяга до пошуку і пізнання привела Павла Петровича у 1970 році до Черкаського обласного краєзнавчого музею, де його незабаром було призначено на посаду заступника директора з наукової роботи. Саме тут сповна розкрився талант П. П. Соси як дослідника й організатора, і саме з цим колективом він пов'язав усе своє подальше життя.

То були роки напруженої і самовідданої праці музейних працівників, які вирішували надзвичайно складне завдання – створення нового музею.

¹ Борщ М. Розмова з душею Павла Петровича [вірш] / Микола Борщ // Краєзнавство Черкащини : [збірник]. – Черкаси, 2002. – № 6. – С. 104–105.

Організатором і душею формування нової музейної експозиції став Павло Петрович. Реалізація не однієї творчої ідеї і задуму трималася на його ентузіазмі та виручій енергії. Вінцем цієї багаторічної праці стало відкриття у 1985 році нового приміщення обласного краєзнавчого музею. Цей заклад став справжнім центром громадянського виховання людей різних поколінь, прищеплення їм любові до рідного краю.

Заслуги П. П. Соси в розвитку музейної справи були відзначені званням «Заслужений працівник культури» (1989). У наступні роки цю високу відзнаку він підтвердив активною участю у створенні експозицій багатьох музеїв Черкащини: Б. Хмельницького – у Чигирині, «Кобзаря» – у Черкасах, М. Старицького – у Кліщинцях, І. Падалки – у Драбові, районних музеїв у Драбові, Шполі, Чорнобаї, сільських – у Сагунівці та Мошнях Черкаського району, багатьох інших музеїв та музейних кімнат краю.

Усвідомлюючи важливість ґрунтовного і всебічного вивчення історії краю та широкого залучення до цієї справи громадськості, Павло Петрович доклав чимало зусиль для розгортання в області краєзнавчого руху. У 1989–2000 роках він очолював обласну організацію Всеукраїнської спілки краєзнавців.

Творчий та науковий доробок П. П. Соси складає більше 200 друкованих публікацій, окремих видань. Багато праць створив він у співпраці з іншими краєзнавцями Черкащини. Його публікації завжди вирізнялися ґрунтовністю, високим рівнем наукового аналізу. Коло його досліджень – історія козацтва, історія вулиць та історико-культурних пам'яток, проблеми музейного будівництва, шевченкознавство. Павло Петрович ініціював започаткування збірника «Краєзнавець Черкащини» (нині «Краєзнавство Черкащини»), опублікував у ньому низку історико-краєзнавчих статей.

Не тільки власними дослідженнями, але й організаційними зусиллями невомногого краєзнавця було чимало зроблено для вивчення і популяризації багатьох маловідомих сторінок історії краю, збереження історико-культурних пам'яток, розгортання мережі краєзнавчих осередків на місцях, видання значної кількості краєзнавчої літератури.

Подвижницька громадська праця Павла Петровича на краєзнавчій ниві набула широкого визнання і відзначення Всеукраїнською премією імені Д. Яворницького (1993), обласною – імені М. Максимовича (1995), пам'ятним знаком «За заслуги перед містом Черкаси» (1999), премією імені В. Б. Антоновича (2000, посмертно).

Почесний член Всеукраїнської спілки краєзнавців (1993), почесний громадянин м. Черкаси Павло Петрович Соса володів здатністю притягувати до себе людей. Йому була притаманна природна інтелігентність і широка

освіченість, гідність і вихованість. Джерелом його зусиль і здобутків була щира любов до рідної землі. Він завжди прагнув вірно служити своєму народові і обраній справі, нести людям добро і світло.

*Ваша душа десь над нашими плесами,
Добрий Ваш дух з нами завше живе.
Ваші усмішки – залишилися веснами.
Слово ласкаве – струмочком пливе.
Микола Борщ*

ЛІТЕРАТУРА:

Праці П. П. Соси

Шевченко і Черкаси : іст.-док. іл. нарис / В. М. Мельниченко, П. П. Соса. – Черкаси : Брама-Ісуеп, 1999. – 95 с.

Пам'ятки Черкас : краєзнавчий довід. / П. П. Соса, Г. І. Березняк, В. М. Мельниченко. – Черкаси : Сіяч, 1998. – 111 с.

Черкаському краєзнавчому – 80 : іст.-док. нарис про Черкас. обл. краєзнавчий музей / П. П. Соса, В. М. Мельниченко. – Черкаси : Сіяч, 1998. – 67 с.

Вулиці Черкас : іст. нарис / П. П. Соса, С. І. Кривенко, В. Б. Страшевич. – Черкаси : НДІТЕХІМ, 1997. – 138 с.

Назви вулиць, провулків і площ м. Черкаси (1893–1992) : довід. / С. І. Кривенко, О. А. Портянко, П. П. Соса. – Черкаси : Сіяч, 1992. – 31 с.

Про П. П. Сосу

Мельниченко, В. Життя віддане людям / Василь Мельниченко // Краєзнавство Черкащини : [зб.]. – Черкаси, 2002. – С. 101–104 : портр. ; Місто. – 2001. – 11 січ. (№ 2). – С. 9 : портр.

Соса П. П. – відомий краєзнавець та звичайна людина / Л. Губернюк, Ю. Зайкіна, С. Биченко, Т. Нераденко // Юний краєзнавець Черкащини : [зб.]. – Черкаси, 2011. – Число 1–3. – С. 229–232.

Косаренко, А. Павло Петрович Соса : сторінки біографії / А. Косаренко, Т. Нераденко // Юний краєзнавець Черкащини : [зб.]. – Черкаси, 2011. – Число 1–3. – С. 279–282.

Мельниченко, В. Соса Павло Петрович / Василь Мельниченко // Краєзнавці Черкащини : біобібліогр. довід. – Черкаси, 2016. – С. 170–171.

Зміст

Від укладача.....	3
Пам'ятні дати Черкащини у 2019 році.....	4
100 років від дня народження поета М. Л. Гаптаря.....	27
125 років від дня народження військового та політичного діяча І. І. Шарого.....	30
75 років від дня народження красзнавця І. П. Гуріненка.....	33
100 років від дня народження поета-байкаря П. Ю. Шабатина.....	37
160 років від дня народження організатора кооперативного руху, публіциста М. В. Левитського.....	40
100 років від дня народження колишнього очільника Черкаської області І. К. Лутака.....	43
150 років від дня народження літературознавця, громадсько-політичного діяча Ф. П. Матушевського.....	46
125 років від дня народження історика Б. Д. Крупницького.....	49
100 років від дня народження письменника А. І. Химка.....	53
75 років від дня народження письменниці, майстра декоративного розпису В. Ф. Кузьменко-Волошиної.....	58
250 років від дня народження письменника І. П. Котляревського.....	62
100 років від дня народження поета-гумориста С. В. Савченка.....	66
100 років від дня народження актриси О. Я. Кусенко.....	68
100 років з часу Першого Зимового походу Армії УНР.....	70

100 років від дня народження математика, кібернетика К. Л. Ющенко....	74
90 років від дня народження краєзнавця П. П. Соси.....	78

Довідково-бібліографічне видання

КАЛЕНДАР ПАМ'ЯТНИХ ДАТ ЧЕРКАЩИНИ НА 2019 РІК

Довідково-бібліографічне видання

Укладачі

Демченко Людмила Тимофіївна

Дядик Людмила Дмитрівна

Білецька Оксана Іванівна

Тищенко Вікторія Анатоліївна

Відповідальна за випуск ***Л. П. Капкаєва***

Редагування, комп'ютерне опрацювання ***Л. Я. Радиш***

Формат 60x84/16

Видавець і виготовлювач

Комунальний заклад «Обласна універсальна наукова бібліотека

імені Тараса Шевченка»,

вул. Байди-Вишневецького, 8, м. Черкаси, 18001

Підписано до друку 14.11.2018. Тир. 15. Ксерокс ОУНБ імені Тараса Шевченка